

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociálnej pedagogiky

**Skúsenosti študentov Univerzity Hradec Králové
s nenávisťným chovaním**

Diplomová práca

Autor: Bc. Lenka Kolárová
Študijný program: N 7507 Špecializácia v pedagogike
Študijný odbor: Sociálna pedagogika
Vedúci práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D,

Hradec Králové

2020

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Lenka Kolářová

Studium: P18P0631

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: Skúsenosti študentov Univerzity Hradec Králové s nenávisťným chovaním

Název diplomové práce AJ: University Students' hateful experience

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce sa zaoberá problematikou rizikového chovania so zameraním na nenávisťné postoje a názory. Špecifikuje terminológiu spojenú s problematikou nenávisťného chovania pomocou analýzy odbornej literatúry. Cieľom diplomovej práce je zistiť postoje a poznatky vysokoškolských študentov k danej téme prostredníctvom kvalitatívneho výskumného šetrenia. Šetrenie sa uskutoční na základe pološtrukturovaných rozhovorov so študentmi.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala pod vedením vedúceho diplomovej práce Mgr. et Mgr. Stanislavy Svobody Hoferkovej, Ph.D., LL.M. samostatne a uviedla som všetky použité zdroje, pramene a literatúru.

V Hradci Králové dňa.....

.....

Bc. Lenka Kolárová

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať predovšetkým pani Mgr. et Mgr. Stanislave Svobody Hoferkovej, Ph.D., LL.M. za odborné vedenie práce a cenné rady. Taktiež by som rada pod'akovala participantom, ktorí mi ochotne poskytli rozhovory a zúčastnili sa výskumného šetrenia.

Anotácia

KOLÁROVÁ, Lenka *Skúsenosti študentov Univerzity Hradec Králové s nenávisťným chovaním*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020, 80 s. Diplomová práca.

Diplomová práca sa zaoberá problematikou rizikového chovania so zameraním na nenávisťné postoje a názory. Cieľom diplomovej práce je opísať problematiku nenávisťného chovania a v rámci výskumného šetrenia zistiť, aké sú skúsenosti vybraných študentov Univerzity Hradec Králové s nenávisťným chovaním.

Diplomová práca špecifikuje terminológiu spojenú s problematikou nenávisťného chovania pomocou analýzy odbornej literatúry. Teoretická časť sa snaží definovať nenávisťné chovanie a zároveň poukázať na jednotlivé druhy nenávisťného chovania, s ktorými sa stretávajú vysokoškolský študenti.

V súlade s cieľom práce je využitá kvalitatívna metóda. Dáta a odpovede študentov boli získané prostredníctvom pološtrukturovaných rozhovorov.

Záver práce obsahuje doporučenia, ktoré by mohli dopomôcť k zníženiu vyskytu nenávisťného chovania voči študentom Univerzity Hradec Králové.

Kľúčové slová: nenávisťné postoje, extrémizmus, rasizmus, xenofóbia, homofóbia, náboženská intolerancia, vysokoškolský študent

Annotation

KOLÁROVÁ, Lenka *University Student's hateful experience*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020, 80 pp, Diploma Degree Thesis.

The diploma thesis deals with the issue of risky behavior with the focus on hateful attitudes and opinions. The aim of the thesis is to describe the issue of hateful behavior and to find out, within the research investigation, what is the experience of selected students of the University of Hradec Králové with hateful behavior. The thesis specifies terminology associated with the issue of hate behavior through the analysis of literature. The theoretical part tries to define hateful behavior and the same time to point out the different types of behavior encountered by university students. In accordance with the aim of the work is the use of qualitative method. Student's data and answers were obtained through semi-structured interviews. The conclusion of the thesis contains recommendations that could help reduce the incidence of hate behavior towards students of University of Hradec Králové.

Keywords: Hateful behavior, extremism, racism, xenophobia, homophobia, religious intolerance, university student

Prehlásenie

Prehlasujem, že diplomová práca je uložená v súlade s rektorským výnosom č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Dátum.....

Podpis študenta.....

Obsah

Úvod	10
1. Základná terminológia zameraná na nenávistné chovanie	12
1.1 Pohľad sociálnej patológie	12
1.2.1 Definícia postoja	14
1.2.2 Definícia predsudkov a stereotypov	15
1.3 Rizikové chovanie a nenávistné chovanie	17
1.4. Agresivita a agresia	18
1.5 Frustrácia a hnev	20
2. Druhy nenávistného chovania	21
2.1 Xenofóbia	22
2.2 Extrémizmus	23
2.3 Rasizmus	27
2.4 Náboženská intolerancia	30
2.5 Homofóbia	33
2.6 Diskriminácia	36
3. Charakteristika vysokoškolského študenta	38
3.1 Faktory ovplyvňujúce rizikové chovanie VŠ študentov	40
4. Prevencia nenávistného chovania s konkretizáciou na Univerzitu Hradec Králové	42
5. Výskumné šetrenie zamerané na skúsenosti vysokoškolských študentov s nenávistným chovaním	45
5.1 Cieľ výskumného šetrenia a výskumná otázka	46
5.2 Participanti výskumného šetrenia	48
5.3 Výsledky výskumného šetrenia	50
5.3.1 Čiastková výskumná otázka I.	50
5.3.2 Čiastková výskumná otázka II.	53

5.3.3 Čiastková výskumná otázka III.....	55
5.3.4 Čiastková výskumná otázka IV.....	57
5.4 Zhrnutie výskumného šetrenia.....	65
6. Záver	69
7. Zdroje.....	71
Zoznam tabuliek.....	80
Prílohy.....	81

Úvod

Nenávisť nás v dnešnej dobe obklopuje zo všetkých strán. Nie je len námetom rôznych seriálov a filmov, ale je súčasťou bežného života. Nenávisť sa v spoločnosti vyskytuje v rôznych podobách. Jedná sa napríklad o verbálne útoky či o fyzickú agresiu. Môže sa objaviť medzi partnermi vo forme domáceho násillia, medzi rodičmi a deťmi, ale aj medzi neznámymi osobami. Väčšinou sa však s nenávisťným chovaním stretávajú osoby zo špecifických skupín, ktoré sa od väčšinovej spoločnosti niečím odlišujú. Nezáleží na tom, voči komu sú prejavy nenávisti smerované, aj naďalej je táto problematika v spoločnosti častokrát tabuizovaná. Tabuizáciu môže mať za následok viacero dôvodov. Téma násillia a nenávisti je veľmi citlivé, zvlášť pokiaľ sa jedná napríklad o násillie v rodine. Taktiež si spoločnosť nerada pripúšťa, že sa v nej nenávisť nachádza. Z minulosti by mala byť spoločnosť poučená a mala by dobre vedieť, že nie je správne niekoho odsudzovať len na základe rozdielných vonkajších znakov. Nie je však správne, že v dnešnej dobe sa určité osoby stále stretávajú s nenávisťným chovaním len preto, že majú odlišnú farbu pleti, poprípade vyznávajú iné náboženstvo. Množstvo výskumov, ktorých výsledky sú v diplomovej práci zhrnuté tento fakt dokladajú. Aj to je jeden z podnetov, prečo sa diplomová práca venuje práve nenávisťným prejavom.

Prvé štyri kapitoly sa postupne zameriavajú na terminológiu súvisiacu s problematikou nenávisťného chovania a na vymedzenie kľúčových pojmov. Prvá kapitola predstavuje základné pojmy úzko spojené s nenávisťným chovaním. Jedná sa o postoje, predsudky, agresiu, hnev. Podkapitoly objasňujú pohľad sociálnej patológie a sociálnych deviácií na nenávisťné chovanie. Druhá kapitola sa snaží o stručné, ale zároveň prehľadné vysvetlenie rôznych druhov nenávisťného chovania, ktoré sú spojené s cieľovými skupinami tejto diplomovej práce. Jedná sa o xenofóbiu, ďalej o extrémizmus, ktorý je úzko spojený s rasizmom. Rasizmus je určitý súhrn nepriateľských postojov smerovaných voči osobám z odlišnou farbou pleti i etnicitou. Nasledujúca podkapitola sa venuje prejavom náboženskej intolerancie a homofóbie. Posledná podkapitola predstavuje jeden z prejavov nenávisťného chovania, konkrétne diskrimináciu. Tretia kapitola obsahuje charakteristiku vysokoškolského študenta. Definovať vysokoškolského študenta je pomerne náročné. K popisu boli využité poznatky od Ministerstva školstva a telovýchovy, z vývojovej psychológie, ale aj informácie zo zákona o vysokých školách.

V poslednej kapitole teoretickej časti je zhrnutá prevencia nenávistného chovania s konkretizáciou na univerzitu Hradec Králové. Opisuje inštitúcie, ktoré okrem ich hlavnej náplne, svojou prácou predchádzajú nenávistnému chovaniu, poprípade môžu pomáhať pokiaľ sa osoba stane obeťou.

Diplomová práca si kladie za cieľ popísať problematiku nenávistného chovania a v rámci výskumného šetrenia zistiť, aké skúsenosti majú s týmito prejavmi vybraní študenti Univerzity Hradec Králové. Všetci participanti študujú na Univerzite Hradec Králové. Práca sa konkrétne sa zaoberá špecifickými skupinami, ktoré sa objavujú medzi vysokoškolskými študentmi a ich osobnými skúsenosťami s nenávistnými prejavmi. Výsledky výskumného šetrenia môžu byť využité k lepšiemu pochopeniu problematiky nenávistného chovania, s ktorým sa stretávajú obzvlášť zahraniční študenti v meste Hradec Králové. Práca by mohla prispieť k otvoreniu diskusie o danej problematike predovšetkým v inštitúciách, ktoré sú v diplomovej práci spomenuté.

Za účelom správneho návrhu určitej intervencie je potrebné zistiť, s akými prejavmi a v akej miere majú študenti skúsenosti. Taktiež je dôležité poznať typické miesta, na ktorých k rôznym prejavom dochádza. Získané poznatky, ktoré umožnia lepšie pochopiť danú problematiku môžu dopomôcť pracovníkom, dobrovoľníkom z rôznych organizácií, ale aj zamestnancom univerzity pri práci so študentmi a pri prevencii nenávistného chovania.

Hlavná výskumná otázka diplomovej práce znie: *S akými prejavmi nenávistného chovania sa stretávajú študenti na pôde univerzity Hradec Králové a mimo univerzitu?* Pre výskumné šetrenie boli špecifikované tri skupiny, ktoré sa stretávajú s rôznymi prejavmi nenávistného chovania kvôli svojej odlišnosti. Prvú skupinu zastupujú študenti s rozdielnou etnicitou, druhú s inou náboženskou vierou (islam). Tretiu skupinu reprezentujú študenti s rozdielnou sexuálnou orientáciou (homosexuály). To, že majú vybrané skupiny skúsenosti s nenávistnými prejavmi dokladajú výsledky výskumov a poznatky z odbornej literatúry, z ktorej boli čerpané informácie pre túto prácu.

K realizácii výskumného šetrenia bola zvolená kvalitatívna výskumná stratégia. Dáta boli získané pomocou pološtrukturovaných rozhovorov a ich následnou analýzou. Rozhovory boli vedené so študentmi univerzity Hradec Králové. Zámerne boli zvolení študenti, ktorí reprezentujú vyššie uvedené tri skupiny. Výsledky výskumného šetrenia sú prehľadne znázornené v piatej kapitole. Tá obsahuje subjektívne výpovede participantov o ich skúsenostiach. Záver práce obsahuje doporučenia pre možnú intervenciu.

1. Základná terminológia zameraná na nenávistné chovanie

Prvá kapitola je zameraná na objasnenie základnej terminológie, ktorá je spojená s nenávistným chovaním. Pod termín nenávistné chovanie spadá množstvo konkrétnych javov a každý jednotliviec vníma nenávistné chovanie odlišne. Vo všeobecnosti je možné nenávistné chovanie zaradiť do skupiny sociálne patologických javov, sociálnych deviácií, negatívneho, ale aj rizikového chovania. Prvá kapitola ďalej obsahuje definície pojmov ako agresivita, hostilita, hnev a iné pojmy, ktoré nesporne súvisia s danou problematikou.

1.1 Pohľad sociálnej patológie

Patológia je *„vědní disciplína, jež se zabývá odchýlnými, chorobnými, nenormálními životními pochody a jevy, je dělena na rostlinnou, živočišnou a lidskou.“* (Hartl, Hartlová, 2009, s. 395). Sociálna patológia je konkrétne odvetvie sociológie, ktorá sa zaoberá spoločnosťou a jej problémami od počiatku 20. storočia (tamže, 2009). Ako súhlasne uvádzajú autori Ondrejko (2009) a Kraus (2010) sociálna patológia je súhrnné pomenovanie javov, ktoré sú v spoločnosti nežiadúce, choré a sankciované. Okrem iného je to názov vednej disciplíny a predmetu, ktorý sa študuje na vysokých školách. Sociálna patológia nežiadúce javy nie len opisuje, ale zároveň sa pokúša o vysvetlenie príčin ich vzniku. Javy, ktoré majú patologický charakter sa menia s ohľadom na časové obdobie, kultúru či politiku v štáte. K daným javom momentálne autori radia kriminalitu, samovražednosť, alkoholizmus, prostitúciu, drogové a iné patologické závislosti a takisto práve násilie, agresivitu, rasizmus a xenofóbiu. Tie je možné pre túto prácu zaradiť do kategórie nenávistného chovania. Sociálne patologické javy predstavujú stále väčší problém, pretože si ľudia postupne zvykli na ich výskyt v spoločnosti, prispôsobujú sa im a nesnažia sa o ich potlačovanie v takej miere, v akej by bolo nevyhnutné. Nebezpečenstvo tkvie hlavne v tom, že sa niektoré z javov postupne transformujú do prijateľnejšej podoby. Výsledkom zmieneného procesu môže okrem iného byť, že sa stanú súčasťou kultúry. Tento jav je viditeľný napríklad pri konzumácii alkoholu, alebo pri určitých formách agresie v našej spoločnosti (Ondrejko, 2009; Kraus, 2010).

Autori Laitinen a Särkelä (2018, 2019) vo svojich prácach opisujú štyri koncepcie sociálnej patológie, ktoré patologické fenomény vysvetľujú z rôznych uhlov. Pomocou

konceptií dostávame preto rôzne odpovede na otázku, či sú určité patologické javy spôsobené spoločenským systémom alebo jednotlivcom. Prvé dve koncepcie chápu všetko, čo je označené za sociálne-patologické ako niečo spoločensky zlé, protispoločenské. Za sociálne patologické sa dajú podľa tejto koncepcie označiť fenomény, ktoré vznikli na základe nesprávnej ideológie, nesprávnej distribúcie prostriedkov a zdrojov, vykorisťovania... Všetky fenomény sú chápané ako zlyhanie sociálneho systému, nie jednotlivca. Zástanci týchto konceptií musia preto nájsť skupinu alebo sociálnu entitu, ktorá je náchylná „stať sa patologickou“. Typicky pátrajú aj v minulosti a pripisujú tento jav rôznym náboženským či etnickým minoritám. Oproti tomu stojí stanovisko tretej koncepcie, ktoré spoločnosť prirovnáva k organizmu diagnostikuje všetko zlé a choré, čo tento organizmus ohrozuje. Jeden z najznámejších konceptov je Durkheimova teória anómie. Posledná štvrtá koncepcia tvrdí, že sociálna patológia je vlastne degenerácia spoločenského života. Koncepcia je obhajovaná predovšetkým autormi ako Friedrich Nietzsche a John Dewey. Patologické fenomény vznikajú u jednotlivcov a postupne sa rozvíjajú v celej spoločnosti. Spoločenské hodnoty sa premieňajú v čase a priestore a sociálne organizácie sa rôzne transformujú (Laitinen, Särkelä, 2018, 2019 [online]).

Diskutabilný je preto názor na problematiku nenávisťného chovania a agresie. Je nenávisťné chovanie typické pre jednotlivca, alebo pre celú skupinu a spoločnosť? Vzniká ako príčina celospoločenských problémov, alebo sú tieto problémy jeho výsledkom? Stále neexistuje jasná a priamočiara odpoveď na dané otázky. Tak ako je uvedené v predošlom texte, do kategórie nenávisťného chovania je možné zaradiť javy ako xenofóbia, rasizmus, násilie.

S týmito javmi úzko súvisí problematika agresivity, agresie, frustrácie či strachu. Tieto termíny sú bližšie definované v kapitole 1.4.

Pri sociálne patologickom náhľade na problematiku nenávisťného chovania je potrebné objasniť aj koncepciu **sociálnych deviácií**. Deviácia v tomto zmysle *„predstavuje podtriedu sociálneho správania a súčasne termín na označenie odchýlky od očakávaného štandardizovaného a inštitucionalizovaného správania, ktoré predpisuje sociálna norma, platná v určitej spoločnosti, skupine, sociálnom útvere.“* (Ondrejko, 2009, s. 32). Teórie sociálnej deviácie sa venujú najmä problematike správania sa. Správanie je určitá odpoveď jedinca na každú situáciu, ktorá má určitý zmysel. Naše momentálne správanie a reagovanie je ovplyvnené každým zážitkom, ktorý sa stal v minulosti. Tento celý komplex prežitých zážitkov má zase vplyv na výber tej najlepšej

odpovedi v budúcnosti. Podklad pre najvhodnejšie správanie v určitej situácii udávajú spoločenské normy (tamže, 2019). Ako uvádza Sociologický slovník (2004) normy v spoločnosti vyjadrujú hodnoty, opierajú sa o morálku a riadia individuálne a kolektívne správanie aktérov. Vystupujú ako určité platné pravidlá a často majú formu zákonov. Konformne sa človek správa v prípade, že dané normy akceptuje a nasleduje. Pokiaľ ich porušuje, jeho chovanie je často sankciované a označované za nekonformné (Boudon, 2004). Naše reakcie na normy a spoločenské hodnoty ovplyvňujú okrem iného postoje, ktoré prejavujeme voči jednotlivcom a spoločnosti. V prípade, že tieto postoje nesú záporný náboj, stávajú sa často motiváciou k porušeniu noriem aj k spáchaniu (trestného) činu. Postoje úzko súvisia so stereotypmi a predsudkami. Všetky tri faktory sa podieľajú na určitej miere agresie voči osobe aj voči skupine, ktorú jedinec z nejakého dôvodu odsudzuje. Preto je vhodné aby v tejto práci zaznelo vysvetlenie zmienených pojmov.

1.2.1 Definícia postoja

Americký psychológ Allport charakterizoval postoj už v roku 1935 ako „*mentální a nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci.*“ (in Nakonečný, 2009, s. 239). Definícia vo Veľkom psychologickom slovníku (2010) hovorí, že postoje si vytvárame počas procesu socializácie v priebehu celého života. Predovšetkým vznikajú sociálnym kontaktom a takisto ich ovplyvňuje verejná mienka. Postoj je subjektívny hodnotiaci vzťah, ktorým človek ustálene reaguje na ostatných členov spoločnosti, ale aj na veci a nové situácie, ktoré ho v živote stretnú. To aké máme postoje predurčuje okrem iného naše myslenie, chápanie a akceptovanie nových vecí (Hartl, Hartlová, 2009). Postoje nesporne ovplyvňujú to, či má človek tendencie reagovať na nepoznané útokom, agresiou alebo záujmom a porozumením. V mnohých prípadoch je možné zameniť pojem „postoj“ a „názor“ a domnievať sa, že sú to synonymá. Postoj je však oveľa rigidnejší a veľmi ťažko sa v priebehu života mení. Názor je naproti tomu presvedčenie, ktoré je možné po čase a vhodných argumentoch zmeniť.

Autor Nakonečný (2009) opísal tri zložky, z ktorých sa postoje skladajú. Komponenty – kognitívna, emotívna a konatívna zložka – by mali byť vo väčšine prípadov vyvážené. Kognitívna zložka má svoju podstatu v myslení a obsahuje poznatky a vedomosti človeka o danom jave, problematike. Emotívnu zložku ovplyvňujú naše pocity a afekty, ktoré

človek k danému javu prežíva. Posledný komponent sa vzťahuje k chovaniu človeka a jeho viditeľnej reakcii – konaniu – smerom k danému javu. V prípade, kedy u postojov prevažuje emocionálna (afektívna) zložka je okrem iného možné hovoriť o predsudkoch.

1.2.2 Definícia predsudkov a stereotypov

Základom nenávisťného chovania môžu byť určité predsudky a stereotypy prevládajúce v myslení ľudí. **Predsudky** je možné pociťovať aj v pozitívnom slova zmysle - človek k inej osobe bez akýchkoľvek informácií vyjadruje kladný postoj. Pre túto prácu sú však prioritné negatívne predsudky, ktoré môžu byť spojené s etnicitou, náboženstvom, pohlavím, sexuálnou orientáciou, ale aj inými vlastnosťami či vonkajšími znakmi.

Slovo predsudok pochádza z latinského slova „preajudicium“ a od svojich počiatkov jeho význam prešiel rôznymi fázami vývoja. Ako uvádza americký psychológ Allport (2004) v stredoveku „preajudicium“ predstavoval precedent, teda ustanovenie čerpajúce z rozhodnutia, ktoré bolo prijaté v minulosti. Postupom času sa preajudicium pretransformovalo na výraz, ktorý opisuje úsudok vytvorený bez predošlej skúsenosti. V dnešnej dobe predsudky nesú určitý emocionálny podtón zosilňujúci význam predčasného a nepodloženého úsudku.

Základné definície opisujúce predsudky v sebe zahŕňajú dve zložky a to nepodložený úsudok a negatívne citové zafarbenie. Podľa autora Nováka (2002) je predsudok „*iracionálně založený postoj nebo postoj afektivně zvýrazněný. Součástí předsudků je averze a hostilita, někdy to ale mohou být pocity právě opačného rázu.*“ (Novák, 2002, s. 8). Osoby, ktoré cítia určité predsudky voči rôznym skupinám, často skrývajú svoje názory a neprejavujú ich navonok. Dlhodobé potláčanie vlastných názorov je však náročné. Pokiaľ myšlienky nedokážu skrývať svoje názory prejavujú otvorene. Často sa tieto osoby zdôverujú blízkym ľuďom. Čím silnejšia je antipatia, ktorú osoba pociťuje, tým je väčšia pravdepodobnosť, že v priamom strete s nositeľom predsudku správanie vyústi v nenávisťný čin.

Predsudky sú v spoločnosti rozšírené, no ich intenzita sa prejavuje ako dôsledok individuálneho postoja a osobnostných faktoroch jedinca (temperament, motivácia...). Osoby s väčšou mierou agresivity pravdepodobne budú prejavovať svoje názory otvorenejšie a násilnejšie (Lašek, 2006). Nasledujúce rozdelenie znázorňuje intenzitu prejavu činov ovplyvnených predsudkami. Medzi najmiernejšie prejavy sa radí

osočovanie, urážlivé komentovanie iných v rozhovoroch. Tieto prejavy boli zaznamenané aj v rozhovoroch s participantmi našej práce. Osoby s predsudkami sa taktiež často ich nositeľom vyhýbajú, či už v osobnom živote, v práci alebo vo voľnom čase. Pokiaľ však človek pociťuje silnú antipatiu, jeho činy môžu prerásť až do diskriminácie. Odopiera iným osobám ich práva a príležitosti. V našej spoločnosti sa stretávame aj so silnejšími a vážnejšími prejavmi ako je fyzické napádanie osôb z určitých skupín. V Českej republike sa tieto činy klasifikujú ako trestné činy z nenávisti a ich bližšia špecifikácia sa nachádza v 2. kapitole. Posledným a najhorším prejavom, ku ktorému môžu viesť silné predsudky je akt vyhladzovania. Z histórie je to napríklad genocída židov počas II. svetovej vojny (Allport, 2004).

Predsudky je možné vnímať ako následok rôznych faktorov, ktoré sa v spoločnosti vyskytujú, najmä ekonomických a politických. Pokiaľ v spoločnosti prevláda nestabilita a neistota, často sú tieto problémy dávane za vinu určitým menšinám, ktoré sa v nej nachádzajú (Kosek, 2004).

Hlbšia definícia predsudkov by bola pre prácu nad rámec, odkazuje sa preto na diela amerického psychológa Allporta, ktorého publikácie sú bohatým zdrojom informácií o danej problematike.

S predsudkami úzko súvisí aj problematika **stereotypov**. Niektorí autori tieto dva pojmy nerozlišujú. V rade publikácií sú však stereotypy oddelené od predsudkov a charakterizované samostatne. Pokiaľ sa pokúsime stereotyp definovať z hľadiska psychológie, išlo by o jednanie, ktoré sa rutinne opakuje a osoba je na neho zvyknutá. Toto stereotypné chovanie môže byť charakteristické pre skupiny, ale aj pre spoločnosť. „*Stereotypem tedy rozumíme sdílenou představu či obraz typického zástupce určité země, popř. předsudek sdílený příslušníky určité skupiny.*“ (Čeněk, Smolík a Vykoukalová, 2016, s. 200). Stereotypy nie sú charakteristické pre jednotlivca, ale pre celú spoločnosť a často sa predávajú v rodinách z generácie na generáciu. Stereotypy sú silné presvedčenia, ktoré v spoločnosti ospravedlňujú alebo vysvetľujú chovanie a postoje k určitej skupine. Pokiaľ je osoba priradená na základe vonkajších znakov ku skupine nesúcej stereotyp, tejto osobe sú všetky (často krát negatívne) vlastnosti pripísané bez ohľadu na pravdivosť týchto vlastností (Lašek, 2006; Allport, 2004). Človek s predsudkami a stereotypným myslením nezvažuje pri posudzovaní iných osôb a skupín iné alternatívne vysvetlenia ich činov.

1.3 Rizikové chovanie a nenávistné chovanie

Rizikové chovanie je možné definovať ako „*chování, které přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí.*“ (Macek in Sobotková, 2003, s. 40). Podľa Miovského (2015, s. 28-29) je rizikové chovanie „*takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost.*“ Do kategórie rizikového chovania je možné zaradiť záškoláctvo, klamanie, kriminálne jednanie, vandalizmus, závislosti, rizikové chovanie na internete a v neposlednom rade agresivitu a agresívne chovanie, šikanu, násilné chovanie, extrémizmus, xenofóbiu, rasizmus, intoleranciu a antisemitizmus (Sobotková, 2003). Ministerstvo školstva mládeže a telovýchovy ČR postupne pridalo do skupiny problematiku rizikového chovania v doprave, poruchy príjmu potravy, syndróm CAN, homofóbiu, sebapoškodzovanie, hazardné hranie a domáce násilie. Tento pojem vo väčšine dokumentoch a publikáciách nahradil pojem sociálne patologické javy. Je to predovšetkým tým, že je viac univerzálny a nenesie tak silnú negatívnu konotáciu ako patológia. Takisto nie je možné všetky javy, ktoré zaraďujeme pod rizikové, označiť za patologické. Problém je okrem iného aj v tom, že častokrát sa ani odborníci nevedia zhodnúť na tom, aké javy sú patologické a aké hranicu patológie ešte neprekročili. Naproti tomu za rizikové je možné označiť aj javy, ktoré nemusia ohrozovať celú spoločnosť. Stačí ak vo zvýšenej miere ohrozujú zdravie jedinca a skupiny. Rizikovým javom v našej spoločnosti sa okrem iného snažíme predchádzať pomocou mnohých koncepcií primárnej prevencie. Tie sa venujú deťom a adolescentom, pretože to je typické obdobie pre experimentovanie a rizikové správanie. Ministerstvo školstva sa aktívne tejto problematike venuje a vydáva dokumenty, ktoré obsahujú jednotlivé definície a metodické odporúčenia ako s týmito javmi pracovať. Nie len pre túto prácu je najdôležitejšie „Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č. j.: 21291/2010-28“ (Metodické dokumenty (doporučení a pokyny), 2010, [online]).

Mnohé z podkategórií rizikových javov sa môžu vyskytovať aj v prostredí vysokých škôl. Podrobnejšie sa ich vymenovaniu a vysvetleniu venuje nasledujúca kapitola. Tak ako v sociálne patologických, tak sa aj v rizikových javoch nachádzajú fenomény ako agresivita poprípade agresia. Tie neoddeliteľne súvisia s problematikou nenávistného

chovania. Tieto predispozície (agresia, agresivita) človeka determinujú jeho reakcie na určité situácie.

1.4. Agresivita a agresia

Agresivita a agresia, oba tieto faktory majú svoj podiel pri vzniku nenávisť eventuálne nenávisťného chovania. Jedna môže byť príčinou druhej, môžu ísť ruka v ruke. Závisí hlavne na osobnosti, jej predispozíciách, skúsenostiach a situáciách v ktorých sa nachádza. Častokrát však laická verejnosť pojmy zamieňa, poprípade ich chápe ako synonymá.

Človek, ktorý pod vplyvom nepriaznivej situácie, frustrácie a obrany jedná agresívne, má vyšší sklon k útočnému chovaniu. Táto predispozícia sa nazýva **agresivita**. Počas vývoja ľudstva sa jednalo predovšetkým o teritoriálne chovanie, získavanie potravy i partnera. Agresivita sa delí na vnútro druhovú alebo medzidruhovú. Vnútro druhová agresivita je smerovaná voči jedincovi rovnakého druhu a často sa vyskytuje medzi zvieratami. Medzidruhová je potom smerovaná proti príslušníkom iného druhu. Agresivita sa však nemusí vždy prejavovať činmi. Častokrát je skrytá a existuje v predstavách a vo fantázií. V spoločnosti je nejasná hranica, ktoré akty agresivity sú ešte tolerované a ktoré nie. Typickým príkladom je súťaživosť v práci, v športe (Hartl, Hartlová, 2009).

Agresivita je teda určitá predispozícia k tomu, aby človek jednal agresívne. **Agresia** sa vo všeobecnosti definuje ako „*psychologická mohutnosť, jež má za cíl poškodit přírodu, věci, lidi nebo sebe samého. Z psychologického hlediska je chápána coby vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní a tudíž eticky neutrální.*“ (Poněšický, 2005, s. 22). Autori Válková a Kuchta (2012, s. 456) opisujú agresiu ako „*konkrétní akt chování, zaměřený na zdolání překážky bránící jedinci v dosažení žádoucího cíle. Agresivita je braná jako rys osobnosti, který se projevuje právě častým užíváním agrese.*“ Agresia, ako komplexné pomenovanie viacerých emočných stavov (hnev, zúrivosť, nepriateľstvo) často prerastá do fantázií o pomste, ublížení až zabíí. Obecne je prijímané hľadisko, že v minulosti a v priebehu evolúcie agresia pomáhala obrániť si teritórium, zaistiť potravu, adaptovať sa na nové a nečakané situácie. Súhrnne je možné povedať, že agresia bola a je potrebná pre prežitie a udržanie vlastnej integrity. S pomocou modernizácie a socializácie spoločnosti je však nutné adaptovať prejavy agresie tak, aby boli prijateľné, využité k dobru spoločnosti a neublížovali iným

(Poněšický, 2005). Agresiu je možné rozdeliť na dva druhy, podľa spôsobu akým je prejavovaná a na čo je použitá. Prvý druh agresie je hostilná, pomenovaná aj reaktívna, impulzívna, afektívna. Táto agresia je primárne smerovaná voči druhej osobe so zámerom ublížiť. Nie je plánovaná a býva odozvou na frustráciu, provokáciu a iné. Naproti tomu stojí inštrumentálna agresia, známa ako plánovaná alebo proaktívna. Človek svoje chovanie plánuje a cieľi na určitý objekt poprípade subjekt. Inštrumentálna agresia je vnímaná ako nástroj k dosiahnutiu cieľa, vyriešenia problému alebo privlastnenia si vecí či človeka (Ramírez, Andreu, 2006, [online]).

Odborníci z odboru psychológie identifikovali osobnostné indikátory agresie. Pokiaľ človek určité z nich prejavuje alebo pociťuje existuje väčšia pravdepodobnosť, že bude na neprijemné situácie reagovať agresívne. Jeden zo základných faktorov sa prejavuje ako nadmerná emocionálna reakcia na udalosti, vyvolávajúce v človeku frustráciu. Indikátor je pomenovaný ako iritabilita a je typický tým, že človek ľahko sklzáne k výbušnej reakcii za nepatrnú provokáciu, je hrubý k iným osobám, často podráždený a náladový. Druhý indikátor – hostilné premietanie znázorňuje, ako rýchlo dokáže človek v myšlienkach spracovať pomstu, odplatu a agresívne predstavy. Osoby, ktoré dokážu rýchlejšie rozptýliť tieto myšlienky nebudú reagovať tak agresívne ako tí, ktorí to nedokážu. Osoby s nízkou mierou hostilného premietania túžia po pomste a preto môžu reagovať agresívne. To ako je človek tolerantný voči násiliu opisuje ďalší indikátor, ktorý je definovaný ako - pozitívny postoj k násiliu a ospravedlňovanie rôznych foriem násilných prejavov. Posledné dva indikátory sa zameriavajú na pocity viny a strachu z trestu, ktorý môže nastať po agresívnom chovaní. Pokiaľ má človek zdravú mieru empatie, bude mať po agresívnom čine výčitky svedomia a svoje jednanie sa bude pokúšať napraviť. Aj pocit strachu (napríklad z odhalenia okolím) môže stačiť k tomu aby človek svoje agresívne chovanie potlačil. Všetky vymenované indikátory je možné u človeka sledovať a na základe toho určiť jeho mieru agresie (Hřebíčková, Macek a Čermák, 2003).

Nepriateľský, negatívny postoj zameraný voči iným osobám sa nazýva hostilita. Hostilita nemá biologický základ, ale je zapríčinená psychologickými a sociálnymi vplyvmi. Jedná sa predovšetkým o rodinné prostredie, skupiny v ktorých sa človek združuje a o názory, ktoré sú v týchto skupinách podporované a zdieľané. Hostilita môže byť následkom autoritatívnej výchovy, domova bez lásky a citu, ale aj poruchy osobnosti (Forezná agresológia, 2020, [online]). *„Hostilní osoby pociťují hněv, zlost, pohrdání,*

eventuálne také nenávisť a nedôveru voči jiným osobám a objektom.“ (Hřebíčková, Macek, Čermák, 2003, s. 135).

1.5 Frustrácia a hnev

Pocit frustrácie prichádza v momente, keď je osobe zabránené dosiahnuť stanoveného cieľa. Osoba je motivovaná, no prekážky znemožňujú a bránia uspokojiť určité potreby. Zmienené prekážky sa môžu objaviť v rôznych formách. Jedná sa napríklad o nedostatok financií, času, sily, zdravia, podpory zo sociálneho okolia. Osoba na tieto bariéry reaguje zmenou svojho chovania, pretože narastá jej vnútorné napätie (tenzia). Snaží sa prekonať prekážky a znížiť tenziu, preto hľadá rôzne cesty ako sa so vzniknutou situáciou vyrovnáť (Bělohávek, 2000; Cofer, Appley, 1964 in Nakonečný, 1996; Nakonečný, 1997; Švancara, 2003). Jednou z ciest je pocit hnevu, ktorý môže postupne prerásť do agresie. Hnev je afektívna reakcia, ktorá sa prejavuje v stresových a ohrozujúcich situáciách. Najčastejšie vzniká práve vtedy, keď človeku „v ceste“ za svojim cieľom stojí určitá prekážka. Je to základná emócia s negatívnou konotáciou a aktivuje agresívne správanie. Preto je subjektívne vnímanie hnevu veľmi nepríjemné. Táto emócia bola opísaná už Darwinom. Ten chápal hnev ako adaptívnu odpoveď na ohrozenie života alebo strachu z bolesti. Hnev aktivuje neurofyzikologické vzrušenie a ako iné závažné stresory, môže oslabiť funkciu organizmu. Subjektívne hnev prežívame ako záporné vzrušenie či averziu proti niekomu alebo niečomu. V dnešnej spoločnosti existuje množstvo sociálnych noriem a pravidiel, ktoré regulujú prejavy hnevu. Často sa s ním však stretávame najmä v medziľudských konfliktoch. Človek cíti, že mu bolo ukrivdené poprípade, že sa stalo niečo čo nebolo správne. Pokiaľ človek pociťuje hnev príliš dlho a intenzívne, môže to spôsobiť množstvo zdravotných, rodinných, pracovných problémov (Novaco, 2016, [online]; Plháková, 2004). Nebolo by správne nenávistné chovanie vysvetľovať len na základe tendencií byť agresívny alebo hostilný. V niektorých prípadoch sa môže nenávisť a hnev spojiť tiež so strachom, ktorý určitý objekt vyvoláva. Strach je jeden zo základných faktorov komplexného fenoménu xenofóbie a spolu s ňou je vysvetlený v kapitole 2.1.

2. Druhy nenávistného chovania

V predošlých kapitolách je stručne charakterizovaná problematika predsudkov, stereotypov, hnevu, agresie a hostility. Všetky vymenované faktory determinujú človeka a určujú jeho postoje k určitým osobám poprípadne skupinám. Pokiaľ človek pociťuje neprimerané negatívne pocity až averziu, je možné hovoriť aj o nenávisti. Nenávisť je „*citový vzťah, ktorý je spojen s nepriateľskými (hostilnými) postojmi a s tendenciou byť agresívni voči objektu nenávisti. Tím mohou být nejen lidé jako jedinci, ale i velké a malé skupiny jako jsou národy nebo určité kategorie, politici...*“ (Nakonečný, 2012, s. 422). Z psychologického hľadiska, je nenávisť hlboko prežívaný silný odpor, nepriateľstvo a hnev, ktorý jedinec pociťuje ku osobe alebo veci. Pôvod nenávisti je možné hľadať v nepríjemnom zážitku, ktorý spôsobil krivdu, ale tiež v antipatiách, ktoré osoba pociťuje voči človeku od prvého okamihu. V neposlednom rade sa jedná o predsudky, ktoré so sebou nesú negatívnu konotáciu a hlbokú averziu voči určitým skupinám i menšinám. Pokiaľ osoba cíti nenávisť má okrem iného silnú potrebu daný objekt či subjekt zničiť, alebo ho poškodiť (tamže, 2012).

V spoločnosti je možné sa stretnúť aj so silnejšími a vážnejšími prejavmi nenávisti ako je napríklad fyzické alebo psychické napádanie osôb z určitých skupín. V Českej republike sa tieto činy klasifikujú ako trestné činy z nenávisti. „*Trestné činy z nenávisti zahrnují takové trestné činy, které byly spáchány z důvodu nenávisti pachatele pro některou domnělou nebo skutečnou charakteristiku oběti: příslušnost k určité rase, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání (případně skutečnost, že je bez vyznání).*“ (Trestné činy z nenávisti, 2019, [online]). Týmto trestným činom sa venoval aj výskum z roku 2017 s názvom „Životný cyklus trestného činu z nenávisti“. 9 obetí, s ktorými prebehlo výskumné šetrenie bolo napadnutých predovšetkým z dôvodu odlišnej národnosti, sexuálnej orientácie a politického presvedčenia. Napadnutie obetí bolo vždy násilné a v mnohých prípadoch páchatelia obetiam fyzicky ublížili. Zaujímavé je, že ani jeden z páchateľov nebol odsúdený za trestný čin z nenávisti, ale bola použitá iná právna klasifikácia (Kalibová, Walach, a kol., 2017, [online]). Skúsenosť s fyzickým napadnutím má jeden participant výskumného šetrenia tejto diplomovej práce.

Za účelom pomôcť univerzitám vyrovnat' sa s problematikou hate crimes (teda trestných činov z nenávisti) a intoleranciou vznikla v roku 2005 príručka „Promoting good campus relations“. Tá definuje činy z nenávisti ako „*trestné činy alebo správanie, ktoré je*

*motivované predsudkami, nenávisťou a intoleranciou. Je to úmyselné ponižovanie jedincov či skupín na základe etnického pôvodu, náboženského vyznania, sexuality, pohlavia, zdravotného postihnutia, veku... Toto správanie vyvoláva v človeku pocit strachu a taktiež vníma prostredie, ako zstrašujúce, obťažujúce či násilné.*¹ Zmienené trestné činy majú mnoho podôb od ponižovania, ohovárania, obťažovania, vandalizmu a ničenia majetku (urážlivé graffiti, plagáty), až po fyzické útoky či zakázanie miest kam jedinci nemôžu vstupovať (Ebdon, 2005, [online]).

2.1 Xenofóbia

Keďže všetky nenávistné postoje (rasizmus, antisemitizmus) majú svoj základ v xenofóbií, tak je vhodné definovať tento pojem ako prvý. Xenofóbia vzniká, pokiaľ sa v živote človeka objaví niečo nové, cudzie a odlišné, čomu nedôveruje a má z toho strach. Prídavným menom „cudzie“ sa v tomto zmysle opisuje niečo, čo sa nenachádza v sociálnom útvere (rodina, národ...) jedinca. Človek si prisvojí postoje založené na subjektívnom vnímaní heterostereotypizácie a autostereotypizácie. Cudzie prvky teda posudzuje na základe svojej vlastnej sociálnej či národnej skupiny. Termín pochádza z gréckeho slova „xénos“ a „fóbos“, ktoré sa prekladajú ako „prichádzajúci“ a „úzkosť“. Xenofóbia sa prejavuje vo forme strachu, ale aj nenávisti voči cudziemu a neznámemu. Sila xenofóbie v spoločnosti lineárne stúpa s rastom sociálnych, ekonomických a politických kríz, keďže sú z týchto problémov vinené cudzie skupiny poprípade osoby (Geist, 1993; Šišková, 1998). Základným faktorom xenofóbie je strach. Ten patrí medzi primárne emócie, ktoré sú vrodené a ľudia ich prežívajú rovnako vo všetkých kultúrach. „*Strach je záporný cit, ktorý vzniká v nebezpečných situáciách, v nichž je ohrozená sebazáchova alebo duševní integrita.*“ (Plháková, 2004, s. 405). Človek pociťuje strach aj v situáciách, kedy má pocit straty bezpečia, majetku, blízkej osoby... Každá reakcia má inú intenzitu. Tou najsilnejšou sú panické ataky. Pocity strachu v človeku vyvolávajú konkrétne objekty či subjekty. Môže sa jednať napríklad o veľké budovy, pavúky, vodu, ale aj rôzne skupiny ľudí hovoriacich neznámou rečou či pochádzajúcich z rozdielnej kultúry. Pokiaľ má človek pocit, že je situácia neúnosná, strach prerastá do hnevu alebo do agresie (tamže, 2004).

¹ Crimes or behaviour motivated by prejudice, hatred or intolerance that intentionally demean individuals and groups defined by their ethnicity, race, religion and belief, sexuality, gender, conscience, disability, age or lawful working practices and which give rise to an environment in which people will experience, or could reasonably, fear harassment, intimidation or violence.“

Xenofóbiu v dnešnej dobe podporujú predovšetkým rôzne zoskupenia (politické, občianske) prostredníctvom médií. Častokrát do sveta vypúšťajú nepodložené informácie, ktoré stigmatizujú určité skupiny obyvateľstva a pridávajú im „nálepku“ nepriateľa Európy či vlasti.

2.2 Extrémizmus

Extrémizmus je v dnešnej dobe nadmerne používaný termín, označujúci veľmi nebezpečné, ohrozujúce či neznášanlivé prejavy, činy. Z etymologického hľadiska je pojem odvodený z latinského slova „extremus“ a znamená „najvzdialenejší“ (Mikulčíková, 2010, s. 9). Každý má však iný pohľad na to čo je nebezpečné a škodlivé, pretože tolerancia jedinca sa líši od jeho názorov a životných skúseností. Tak ako je tento pojem nejasný pre laickú verejnosť, má s jeho definíciou problém aj odborná verejnosť. *„Extremismus lze v podstatě označit za žurnalistický a politologický, a nikoliv právní pojem, který se velmi úzce prolíná i se sociologickým pohledem. Charakterizuje protisystémový postoj, je postojem krajně vyhraněné, demokratickému systému nepřátelské ideologie...“* (Chmelík, 2001, s. 13). Podľa dokumentov MŠMT je možné za extrémistické chovanie považovať *„takové, které je vědomě konáno ve prospěch politických, náboženských a etnických hnutí a ideologií, které směřují proti základům demokratického ústavního státu. U studentů/žáků se zpravidla jedná pouze o dílčí postoje a formy podpory, které mají často pouze slabý ideologický základ.“* (Metodické dokumenty, 2015, [online]). Extrémizmus je zameraný proti demokracii a je to výrazné odchýlenie od obecně uznávaných noriem. *„Za extremismus jsou považovány vyhraněné, nekompromisní politické postoje, směřující jednoznačně k modifikaci či přímo k odstranění demokratického zřízení a za tímto účelem jsou využívány všechny dostupné prostředky, včetně těch, které jsou nad rámec právního státu.“* (Vegrichtová, 2013, s. 12). V sociologickej rovine je možné extrémizmus vnímať ako súbor sociálne patologických javov, ktorých spoločným znakom je odnímanie základných slobôd a hodnôt v spoločnosti. Tým sa vyznačujú ideológie s krajne vyhranenými nedemokratickými názormi. Termín extrémizmus sa však v českom trestnom poriadku nevyskytuje. Za extrémizmus môžeme tiež považovať súhrn *„verbálních, grafických, fyzických a jiných aktivit zpravidla s ideologickým kontextem, vyvíjených jedincem nebo skupinou osob zaměřených na napádání osob...“* (Válková, Kuchta, 2012, s. 588).

Extrémizmus sa prejavuje v rôznych podobách, ktoré sa zvyčajne delia na politický extrémizmus (pravicový a ľavicový), náboženský a terorizmus. Na území Českej republiky bolo za rok 2018 zaregistrovaných 179 trestných činov s extrémistickým podtextom. Štatistiky pre ministerstvo vnútra Českej republiky poskytla Polícia ČR, Najvyššie štátne zastupiteľstvo, Ministerstvo spravodlivosti a PMS ČR. Sú uverejnené v Zpráve o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území ČR v roce 2018. „*Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky vůči určité skupině obyvatel. Zpravidla se jedná o skupiny definované rasou, národností, etnicitou, náboženstvím, sexuální orientací, politickým nebo jiným smýšlením, sociálním původem apod. Takové projevy nemusí nutně naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů. Projevy předsudečné nenávisti se liší od extremistických zejména tím, že nemusí být spojeny s některou z totalitních ideologií.*“ V Královohradeckom kraji bolo zaznamenaných 18 činov zaradených do vyššie zmienenej kategórie (Výroční zprávy o extremismu a koncepcie boje proti extremismu, 2019, [online]).

Spoločnosť sa nachádza v dobe, ktorá už nemá pevne zakorenené hodnoty. Je plná individualizmu, oslabenia zodpovednosti voči okoliu, ale i proti blízkym ľuďom (Demjančuk, Drotárová, 2005). Pokiaľ sa k tomu pridajú určité vnútorné predispozície človeka je možné, že sa prikloní k extrémistickým názorom. Autor Streeck-Fisher sa zaoberá vznikom agresie u detí a adolescentov, ktorá môže mať za následok práve participáciu v extrémistických skupinách. Agresia podľa jeho názoru vzniká, keď sa osoba cíti ponížená, zranená. Agresia vtedy psychiku stabilizuje a vracia pocity do pôvodného stavu. Pokiaľ v detstve chýbajú vhodné vzory, adolescent má potrebu znovunastoliť poriadok a stabilitu za každú cenu. Extrémistické skupiny a názory stoja často na týchto pilieroch. Snažia sa o obnovenie poriadku. „*Ve skupině je delegována odpovědnost za agresivní chování na vůdce či na skupinovou ideologii, je tu možné odhození sociálních norem, zároveň dochází k symbiotické regresi a spojení s masou, znovuprožívání velikašských fantazií.*“ (in Poněšický, 2009, s. 38). Medzi iné charakteristiky, ktoré môžu ovplyvňovať rozhodnutie človeka participovať v extrémistickej skupine sú megalománia, zvýšený intelekt, schopnosť manipulácie. Týmito charakteristikami sa vyznačujú predovšetkým vodcovia týchto skupín. Extrémizmom sú však ohrozené aj osoby nezamestnané, sociálne vylúčené zo spoločnosti, so zníženou adaptáciou na nové situácie. Najrizikovejšia skupina sú mladí ľudia, frustrovaní, nevyučení, nezamestnaní, so stereotypnými názormi. Pre týchto

mladých ľudí je typické čierno biele videnie sveta a hľadanie vinníkov problémov, ktoré ich obklopujú. Pre ľahšie pochopenie politickej situácie používajú nadľahčené heslá, ktoré častokrát priamočiaro obviňujú určité skupiny zo vzniku (sociálnych) problémov. Návrhy, ktoré majú vyriešiť nepriaznivé situácie sú jednoduché („poslať utečencov naspäť“, „všetkých donútiť pracovať“, „zrušiť dávky“) (Chmelík, 2001; Válková, Kuchta, 2012; Poněšický, 2009).

Ako uvádza ministerstvo vnútra Českej republiky (extrémistické) aktivity osôb sú zamerané proti hodnotám, ktoré chráni ústava. Nástroje, ktoré k tomu využívajú sú „*historický revizionismus, sociální demagogie, aktivismus, podpora verbálního až fyzického násilí vůči oponentům a vůči apriori definovaným sociálním skupinám a konspirativní teorii.*“ (extremismus, 2010, [online]).

Autori štúdie o Rizikových, protektívnych a mobilizujúcich faktorov spojených s extrémizmom (*An Exploration of the Risk, Protective, and Mobilization Factors Related to Violent Extremism in College Populations*) z roku 2017 sa tejto téme začali venovať po tom, čo stúpol počet nenávistných útokov študentov a zamestnancov univerzít. Zameriavajú sa na samotnú radikalizáciu osoby a na prechod od myšlienok k extrémistickému násiliu. Opísali 30 prípadov, ktoré boli motivované ideologickým presvedčením a pomocou týchto kazuistík identifikovali faktory súvisiace s násilím a extrémizmom. K rizikovým faktorom podľa autorov patrí pocit nespravodlivosti, vnímaná diskriminácia, hľadanie skupiny, do ktorej môže osoba patriť, polarizované náboženské myslenie, osobné zlyhanie, spoločenská izolácia či exklúzia a racionalizácia násilného konania. Okrem rizikových faktorov opisujú faktory protektívne, ktoré situáciu a osobu stabilizujú a podporujú. Medzi najdôležitejšie patrí sociálna sieť človeka, pocit sociálneho bezpečia, emočná stabilita, empatia, resiliencia, chápanie dôsledkov činov, profesný úspech... V poslednom rade štetenie opisuje faktory mobilizácie, ktoré sú prítomné počas prechodu jedinca z fázy plánovania k uskutočneniu činu. Najnebezpečnejšie faktory sú: reaktivita jedinca, spúšťač (vo forme priamej hrozby či udalosti), zvýšený tlak v skupine, prístup k zbraňam... (Brunt, Murphy a Zedginidze, 2017, [online]).

V Českej republike vidia „extrémisti“ za množstvom problémov Rómov a cudzincov. Je preto pravdepodobné, že sa ich obeťou môžu stať aj VŠ študenti - českí, ale aj študenti zo zahraničia. Proti cudzincom môže extrémizmus prerásť až k rasovo motivovaným činom. Tie páchajú predovšetkým osoby s nízkym vzdelaním a bez sociálneho zázemia. Ich hlavným cieľom je odstrániť zo spoločnosti tie skupiny

obyvateľov, ktoré vnímajú ako príčinu ich problémov (Válková, Kuchta, 2012; Poněšický, 2009). Na univerzite Hradec Králové sa môžeme stretnúť so študentami z Latinskej Ameriky, Afriky, Turecka či Taiwanu. Z 15 participantov výskumného šetrenia je 13 študentov zo zahraničia.

Hlavný cieľ - odstrániť zo spoločnosti „problémové skupiny obyvateľov“ je dosahovaný rôznymi spôsobmi. Najčastejšie sa extrémisti vyjadrujú k rôznym problematikám používajúc skreslené informácie vyňaté z kontextu. Vo vyjadreniach bojujú proti rôznym spiknutiam, ktoré častokrát podľa nich podporujú Židia a nadnárodné korporácie. Prekrucujú historické údaje, tak aby dokázali podradnosť určitých rás, menšín (Demjančuk, Drotárová, 2005).

Extrémistickú scénu je možné rozdeliť na dva hlavné prúdy - pravicovo a ľavicovo orientovaný prúd. Taktiež sa extrémizmus delí na ekologický, národnostný, rasovo motivovaný, náboženský. Žiadne rozdelenie však nie je úplne presné, pretože sa prúdy v niektorých názoroch prelínajú a zhodujú. Dnešná odborná spoločnosť od pojmu extrémizmus ustupuje a v zahraničí je už tento pojem nahradený termínom „rasizmus“. V Českej republike sa vyskytuje predovšetkým pravicovo orientovaný extrémizmus (sympatizuje s historickým fašizmom a nacizmom) a ľavicovo orientovaný (sympatizuje s historickým komunizmom a anarchizmom) (Chmelík, 2001; Extremismus, 2010, [online]).

Aj napriek nejednoznačnej definícii a rozdelenia je vhodné v stručnosti objasniť problematiku pravicového a ľavicového extrémizmu.

Za pravicovo extrémistické je možné považovať strany a organizácie, ktoré odmietajú základné pravidlá demokratického ústavného štátu. Postupne sa pridávajú akty rasizmu, xenofóbie, nacionalizmu. Pravicoví extrémisti odmietajú rovnosť všetkých ľudí, vyvyšujú svoje etnikum a vyhradzujú sa voči odlišným skupinám. Vyzdvihujú autoritárstvo, etnocentrizmus, antisemitizmus (Vegrichtová, 2013; Mareš, 2003).

„Levicový extremismus (anarchismus, komunismus) směřuje k tomu, že klade do popředí princip rovnosti a snaží se jej rozšiřovat na všechny oblasti života. Zatím co v komunismu je zásadou rovnosti překryta idea individuální svobody, v anarchismu platí každá forma státnosti za represivní.“ (Mareš, 2003, s. 22).

Problematika extrémizmu je oveľa komplikovanejšia, ako sa na prvý pohľad môže zdať. V každej historickej dobe boli za extrémistické považované iné názory a činy. Ako príklad je možné uviesť osobnosti z nedávnej histórie. Počas Rakúska - Uhorska boli za extrémistov označovaní Tomáš G. Masaryk, Milan. R. Štefánik aj Alojs Rašin. V dobe

komunistickej vlády bol extrémista človek, ktorý je v dnešnej dobe disident (Václav Havel...) Aj dnes sú za extrémistické označované rôzne skupiny, ktoré bojujú proti nespravodlivosti. Preto sa tento koncept stal veľmi nebezpečný a politicky zneužívaný. Extrémistické skupiny používajú rôzne stratégie, ktorými sa snažia presadiť svoje názory v spoločnosti. Za jednu zo stratégií je možné považovať **radikalizmus**. Radikalizmus je určitý postoj, pomocou ktorého sa jeho podporovatelia snažia zlepšiť a zmeniť politickú situáciu v krajine. Nevedie však priamo k odstráneniu demokratického systému. Kroky, ktoré radikalistické skupiny uskutočňujú neprekračujú zákony ani ústavu. Na rozdiel od extrémizmu nie je protidemokratický ani protiústavný (Vegrichtová, 2013). Radikalizmus so sebou nenesie žiadnu patologickú či rizikovú konotáciu. Podrobnejšia definícia radikalizmu však prekračuje rámec tejto práce.

2.3 Rasizmus

„Historie ukázala, že xenofobie nebo přímo averze k cizímu, odlišnému lidstvo provází odjakživa. Bylo tomu tak ve vztahu starověkých Egypťanů a Nubijců, Hebrejců a Filištínů, židů a křesťanů, křesťanů a muslimů, katolíků a protestantů, bělochů a černochů, Evropanů a Indiánů, Romů a „neromů“, ...V dějinách lidstva bychom našli nesčetné příklady rasismu, který praktivovali ti, kdo neměli ponětí o rase, o jakýchkoli rasových klasifikacích.“ (Budil, Blažek a Sládek, 2005, s. 72).

Pojem rasizmus, ktorý sa obecné začal používať v 30. rokoch 20. storočia, je v dnešnej dobe používaný predovšetkým v kontexte určitého nepriateľstva jednej skupiny voči inej. Ako pojem je však často zneužívaný a neexistuje jasná definícia, ktorá určuje či je jednanie rasistické, alebo je ešte v rámci zákona a noriem akceptovateľné. Rasistické obdobie dosiahlo svoj vrchol v 20. storočí a z histórie sú známe tragické príklady toho, ako ďaleko môže nenávisť voči inej skupine obyvateľov na základe vonkajších znakov zájsť.

Ako píše autor Friedrichson (2003, s. 15) v úvode svojej knihy, pojem rasizmus sa používa k označeniu *„nepřátelských či negativních pocitů jedné etnické skupiny či „národa“ vůči jiné(mu) a výsledných činů z takového přístupu pramenících.“* Podľa neho ide o rasizmus vtedy, keď sú rozdiely, ktoré sú etnické alebo kultúrne, považované za vrodené a neodstrániteľné. Rasizmus teda nie je vysvetlenie rozdielov, ktoré sú medzi ľuďmi, ale spadajú pod neho všetky činy, praktiky a štruktúry, ktoré sú voči „rozdielnym“

osobám a skupinám vykonávané. Preto je rasizmus nebezpečnejší ako xenofóbia. Tá však môže byť jedna z príčin rasizmu.

Podľa autora Dacíka (2001, s. 78) „*rasismus je sociální, respektive sociokulturní fenomén, vycházející z rasových predsudků nebo teorií, zdůvodňujících a obhajujících rasovou nerovnost.*“ Ako vo svojej definícii uvádza autor Dacík, rasizmus vychádza z predsudkov. Konkrétne je možné tieto predsudky nazvať etnickými a majú záporný a predpojatý charakter. „*Etnický predsudek je antipatie, která vychází z chybné a strnulé generalizace. Túto antipatii lze pociťovat nebo vyjádřit. Môže byť namířená proti skupině jako celku, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny.*“ (Allport, 2004, s. 41).

Historici sa zhodujú, že v dávnej minulosti, napríklad v antickom Grécku alebo v Ríme, rasizmus ako taký neexistoval. Ľudia neboli odcudzovaní za etnicitu či farbu pleti. Základný kameň rasizmu bol položený v 12. až 13. storočí, kedy začali byť kresťania násilní a nepriateľskí voči Židom. Táto nenávisť vznikala postupne a naberala na sile vďaka historickým udalostiam, ktorých sa Židia zúčastnili (napr. smrť Ježiša Krista, morové epidémie, vysoké úroky...). Vyvrcholila genocídou počas II. svetovej vojny. Protorasizmus však v histórii Európy a kresťanstva nebol namierený len proti Židom, ale aj proti národom, ktoré boli expanziou kresťanstva kolonizované. To neplatilo pre ľudí čiernej pleti, ktorí boli idealizovaní za dobrých a úctivých, pretože konvertovali na kresťanstvo. Preto nie je potvrdené, že silné predsudky voči Afričanom existovali už pred obchodom s otrokmi. Veľmi blízko k modernému rasizmu malo zachádzanie so Židmi v Španielsku, ktoré sa odohralo v 15. a 16. storočí. Do platnosti prichádzali diskriminačné zákony. Židia a neskôr moslimovia boli nútení konvertovať ku kresťanstvu pod vyhrážkou smrti. Nasledovala vlna kolonizácie, stretu s pôvodným americkým obyvateľstvom, s Indiánmi. V 16. storočí sa viedla diskusia či sú Indiáni obdarovaní rozumom, alebo sú zvieratá. Postupne „priateľské“ kmene konvertovali ku kresťanstvu, ale aj naďalej boli zneužívané na otroctvo. Tie „nepriateľské“ sa proti týmto praktikám bránili a preto boli vyplienené (Fredrickson, 2003).

Z histórie vyplýva, že Španielsko a Portugalsko stálo v čele európskeho rasizmu. „*Španělsko 16. a 17. století je pro historii západního rasismu klíčové, protože jeho postoje a praktiky sloužily jako určitý přechod mezi náboženskou neloterancí středověku a naturalistickým rasismem moderní doby.*“ (Fredrickson, 2003, s. 41).

Otroctvo bolo praktikované do 18. storočia bez väčšieho povšimnutia a bez útokov a dotazov smerovaných k farbe pleti otrokov. Preto vlastníci otrokov nepotrebovali

objasňovať dôvody, prečo je väčšina ich otrokov čiernej pleti. No prevaha čiernych otrokov viedla k posilňovaniu presvedčenia, že sú černosi podradní. *„Kořeny dvou hlavních variant moderního rasismu - bělošské nadřazenosti založené na barvě pleti a esencialistické verze antisemitizmu můžeme vystopovat do pozdního středověku a raného období novověku.“* (tamže, 2003, s. 45).

Moderné pojetie rás, ktoré boli klasifikované na základe stabilných a nemenných vonkajších znakov (farba pokožky) vzniklo v 18. storočí. Základnou podmienkou pre nástup moderného rasizmu bolo obdobie osvietenstva, ktoré sa vyznačovalo rôznymi vedeckými pokrokmi a názormi. Carl Linéé, ktorý v tomto období predstavil svoje rozdelenie ľudských druhov, jasne označil Európanov (bielych) za múdrych a tvorivých a Afričanov (čiernych) za lenivých, zlých, nedbalých. Najznámejšia typológia pochádza od antropológa Blumenbacha, a tiež v sebe nesie prvky etnocentrizmu a vyvyšovania belochov nad iné národy. Jedno z hlavných diel, ktoré podporuje rasové myslenie, je dielo autora Gobinaua *„Pojednání o nerovnosti lidských ras“* z roku 1853. Myslenie a názory Európanov v novoveku potvrdili podstatu rasizmu tým, že proklamovali rozdiely medzi Židmi a kresťanmi či medzi Afričanmi a Európanmi za nezmazateľné a trvalé. Až do demokratických revolúcií, ktoré prebehli vo Francúzsku, Amerike a na Haiti pracovala väčšina Afričanov na plantážach a Židia žili v getách. Práve revolúcie v 18. storočí spochybnili otroctvo a utláčanie Židov. Revolúcie často prerástli do vojenských konfliktov. Na konci každej však boli priznané „podradným“ obyvateľom práva a bola im daná určitá sloboda. Mysliteľov však stále trápila otázka, či sú všetky rasy rovnaké a majú spoločného „praotca“ alebo každá vznikla samostatne. Nový pohľad na problematiku priniesol Johann G. V. Herder, ktorý v 19. storočí vyslovil základ teórie rasizmu postavenom na kultúrnej odlišnosti. Každý národ tak charakterizuje jeho vlastný folklór, umenie, jazyk. Johann G. V. Herder zastával názor nezlučovať rozdielne kultúry (Fredrickson, 2003; Demjančuk, Drotárová, 2005).

S týmto pohľadom je možné spojiť termín kultúrny rasizmus, ktorý vznikol v druhej polovici 20. storočia. *„Funkce rasy je zde vystřídána konstrukcí, kdy určitá kultura je považována za méněcenou a necivilizovanou kulturu.“* (Kamín, 2003, s. 111).

Rasizmus je náročný koncept, ktorý je v dnešnej spoločnosti vnímaný skôr ako súhrn postojov a presvedčení než ucelená doktrína či systém (Demjančuk, Drotárová, 2005).

K problematike rasizmu sa vyjadruje množstvo dnešných výskumov v rôznych krajinách, ktoré sa pokúšajú opísať aktuálnu situáciu. Jedným z nich je výskum *Race and Racism in the Experiences of Black Male Resident Assistants at Predominantly White Universities*,

ktorý sa zameriava na názory afroamerických študentov na univerzitách kde prevažujú „bieli“ študenti. Respondenti sa zhodli na tom, že stereotypy proti obyvateľom čiernej pleti stále existujú. Okolie ich pokladá za nekompetentných a neschopných a preto musia dokazovať svoje znalosti. Majú pocit, že ich spolužiaci vnímajú ako lenivých a hlúpych a často pochybujú o ich vypracovaných úlohách. Tieto pocity v nich vzbudzujú obavy a úzkosti (Harper, Davis, 2011, [online]).

2.4 Náboženská intolerancia

Pred samotným predstavením náboženskej intolerancie ako jedným z možných prejavov nenávisných postojov je dôležité vymedziť pojem náboženstvo, tolerancia a intolerancia.

Každý človek má svoju vlastnú predstavu, ktorú mu tento pojem evokuje. V našej (stredoeurópskej) spoločnosti je pohľad na náboženstvo skreslený predovšetkým kresťanským modelom. Na svete však existuje nespočetné množstvo náboženstiev, ktoré sa od kresťanského modelu odlišujú v rôznych smeroch. Preto je jednotná definícia náboženstva veľmi náročná, priam nemožná. Sociológ Giddens (1999) sa vyjadruje k spoločným znakom, ktoré spolu náboženstvá zdieľajú. Jedná sa o rozličné druhy posvätných symbolov, ktoré veriaci uctievať a o kolektívne rituály ako sú modlitby, bohoslužby, zakázané miesta či pokrmy. Podobne sa o náboženstve vyjadruje aj uznávaný autor Durkheim (2002, s. 55-56) *„...náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, to jest k věcem odtahitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.“*

Okrem samotných pokusov o definíciu náboženstva je často opisovaná aj jeho funkcia v spoločnosti. Sociológovia z hľadiska funkcie náboženstvo opisujú ako *„jakýkoli systém věr a praktik, který nabízí konečné „vyrovnání“ strastí a nedostatků tohoto světa po smrti.“* (Nešpor, Lužný, 2007, s. 18). Ľudia preto v náboženstve často hľadajú odpovede na svoje otázky a útechu v nepoznaných či nepríjemných situáciách. Náboženstvá je možné deliť do rôznych skupín podľa ich foriem, ich bližšia definícia by však pre túto prácu bola nad rámec. Dôležité je však zmieniť jednu formu, ktorá ovplyvňuje vnímanie náboženstva na území Česka. Pre českú spoločnosť je príznačné chápanie náboženstva z pohľadu kresťanského monoteistického modelu. Ten sa vyznačuje vierou v jedného boha. Tento pohľad ovplyvňuje to, že kresťanské

náboženstvo malo počas celej histórie Česka najpočetnejšie zastúpenie. Obyvatelia sa v minulosti nestretávali s inými pohľadmi na bohov či posmrtný život a taktiež sa len minimálne stretávali s inými monoteistickými náboženstvami.

Kresťania tvoria najpočetnejšiu náboženskú skupinu aj vo svete. V roku 2015 tvorili podľa autorov Hacketta a McCedona 31% z celkovej populácie (čo predstavuje okolo 2 miliónov ľudí). Autori však upozorňujú na to, že kvôli rôznym príčinám ich počet predovšetkým v Európe klesá. Druhým najpočetnejším náboženstvom je potom Islam, ku ktorému sa hlási okolo 24 % svetovej populácie (Hackett, McCendon, 2017, [online]). V európskych štátoch bolo kresťanské náboženstvo dlhé storočia dominantné. Podobne, ako je opísané v predošlom texte tento fakt platí aj pre Českú republiku. V roku 2011 boli získané dáta vďaka sčítaniu ľudu. Tie dokladajú, že z 10 562 214 ľudí, sa 1 467 438 hlásilo k určitému náboženstvu. Z toho sa k rímskokatolíckemu náboženstvu hlásilo 1 083 899 (Obyvateľstvo podľa náboženskej viery v krajinách, 2011, [online]). V Českej republike však klesá počet veriacich. Od roku 1991 klesol počet o štvrtinu (Šustová, 2014, [online]). Tento pokles však nevyjadruje skutočný stav o počte veriacich ľudí v Česku. Početná skupina obyvateľstva totižto otázku ohľadne náboženstva vôbec nevyplnila, pretože bola dobrovoľná.

Vyše uvedené výsledky však môžu ovplyvňovať úroveň tolerancie či intolerancie voči iným náboženským skupinám. Tolerancia a intolerancia by sa na pomyslenej stupnici nachádzali na jednotlivých protipóloch. Tolerancia je však základom zdravého kontaktu medzi osobami, ktoré sa medzi sebou niečím odlišujú.

Pojem tolerancia je možné z latinského „tolero“ preložiť ako „znášateľnosť“ či „trpezlivosť“. Toleranciu je možné chápať ako znášateľnosť niečoho rozdielneho. Jedná sa napríklad o rozdielne osoby, ale aj iné o iné názory, presvedčenia. Človek, ktorý je tolerantný tieto rozdiely prijíma a je ochotný druhého rovnoprávne prijať. Tolerancia prispieva k schopnosti adaptácie na rôzne zmeny a taktiež k prehodnoteniu vlastných postojov či názorov. V spojení s náboženstvom sa potom jedná o akceptovanie a znášanie inej náboženskej viery a osôb, ktoré ju vyznávajú (Hartl, Hartlová, 2010; Hargašová, 1997; Seiler, Seilerová, 2004).

S pojmom náboženská tolerancia úzko súvisí náboženská sloboda. Tá sa vyznačuje tým, že osoba si môže slobodne zvoliť v aké náboženstvo bude veriť a aké praktiky bude k jeho vyznávaniu používať. Osoba zároveň za toto rozhodnutie nebude nijak diskriminovaná či utláčaná a jej právo na voľbu by malo byť podporované zákonom (Hein, 2012, [online]).

Oproti tolerancii stojí intolerancia či neznášanlivosť. Pokiaľ sa tento termín aplikuje na náboženskú vieru, jedná sa o odmietanie a utláčanie práv jedincov ohľadne ich výberu náboženstva. Intolerancia sa prejavuje rôznymi spôsobmi, napríklad formou opovrhovania, utláčania, výsmechu až po diskrimináciu (tamže, 2012). Z histórie poznáme množstvo prípadov, ktoré sa javia ako rasisticky motivované, no stojí za nimi viera a náboženstvo. Pre túto diplomovú prácu je otázka náboženskej intolerancie úzko spojená s jedným konkrétnym náboženským vyznaním a to s Islamom. Participanti zapojení do výskumného šetrenia v tejto práci sa s rôznymi prejavmi neznášanlivosti stretávajú práve kvôli ich rozdielnej viere. Okolie participantov k tejto viere zaradilo najmä kvôli vonkajším znakom - časti oblečenia pomenovanej hidžáb. Je to jedna z najčastejších možností, ako sa ženy vyznávajúce Islam zahaľujú. Jedná sa o šatku, ktorá zakrýva vlasy, ramená a krk. Oči a tvár ostávajú odokryté. Hidžáb sa nosí v krajinách, ktoré sa nevyznačujú prísnymi zákonmi, poprípade v krajinách, kde sa zahaľovanie nevyžaduje (Kutka, 2018, [online]).

Tak ako všetky nenávisťné postoje aj náboženská intolerancia úzko súvisí so strachom. Pojmy, ktoré používa odborná verejnosť k opisu strachu či nenávisti voči konkrétnym náboženstvám sú Antisemitizmus a Islamofóbia. Antisemitizmus je nenávisťné a hostilné správanie smerované voči Židom. V spoločnosti sa Antisemitizmus prejavuje rôznymi činmi. Najhoršie podoby sú násilné napadnutia synagóg, v ktorých sa nachádzajú veriaci (Ebdon, 2005, [online]).

Pojem Islamofóbia opisuje strach a nenávisť voči Islamu a moslimom, ktorý toto náboženstvo vyznávajú. Negatívne pocity a postoje sa v spoločnosti vo veľkej miere ocitli po atentáte zo septembra roku 2001. Nenávisť podnecujú častokrát médiá, ktoré sa zameriavajú na fundamentalistov a rôzne teroristické skupiny. Činy týchto osôb generalizujú na celú moslimskú komunitu. Množstvo moslimov pociťuje následky spôsobené médiami, ktoré šíria strach a nenávisť v každodennom živote (tamže, 2005, [online]).

Výskyt intolerancie voči moslimom v Českej republike môže mať okrem iných faktorov za následok práve vplyv médií medializujúcich teroristické činy a veľmi nízky počet veriacich na území Česka. Výsledky sčítania ľudu, ktoré prebehlo v roku 2011 udávajú 1943 osôb, ktoré sa hlásia k islamskej viere (Obyvateľstvo podľa náboženskej víry v krajinách, 2011, [online]).

2.5 Homofóbia

Komunita, ktorá sa označuje ako LGBT teda lesby, gayovia, bisexuáli a transgender, je bez pochyb skupina, ktorá sa stretáva s nenávisťnými postojmi a činmi namierenými proti nim. Tak ako dokladá aj Vláda ČR, práva tejto menšiny sú v dnešnej dobe častokrát porušované (Programové vyhlásení Výboru pro sexuální menšiny, 2009, [online]).

Vyššie zmienené termíny zastrešuje pojem homosexualita. Tá je „*homofilie, inverze, uranizmus; pohlavní náklonnost k osobám stejného pohlaví; u mužů uranizmus, pederastie, jsou-li objektem mladíci; u žen sapphizmus, tribadie, lesbizmus.*“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 194). Termín, ktorý opisuje komplex negatívnych javov namierených proti homosexuálom sa nazýva homofóbia. „*Homofobie v nejširším slova smyslu zahrnuje postoje a chování vyjadřující nepřátelství vůči lidem s menšinovou sexuální orientací či pohlavní identitou, respektive vůči lidem, kteří vybočují z běžných genderových norem. V užším slova smyslu se jedná pouze o postoje a jednání negativně namířené vůči homosexuálním lidem.*“ (Bělíková, 2018, [online]). Zmienená internetová stránka špecifikuje aj konkrétne termíny ako bifóbia, teda strach z bisexuálov, poprípade transfóbia, ktorá bližšie označuje nenávisť voči transexuálnym osobám.

Homofóbia je pomerne mladý pojem, ktorý bol použitý prvý krát v roku 1969. Vtedy označoval strach heterosexuála z toho, že ho okolie vníma ako homosexuála. O tri roky neskôr bol termín psychológom Weinbergom definovaný ako strach zo stretnutia s homosexuálmi (Herek, 2004). Irena Smetáčková vo svojej publikácii uvádza, že homofóbia je: „*Obava z homosexuality a homosexuálních osob, která může vést k pocitům odporu, nepřátelství až nenávisti a může se stát základem pro odmítající, zesměšňující či ubližující chování vůči homosexuálním lidem, nebo vůči lidem, u kterých je homosexualita předpokládána.*“ (Smetáčková, Braun, 2009, s. 9, [online]). Uznesenie Európskeho parlamentu z roku 2006 [online] sa o homofóbií vyjadruje ako o „*iracionálním strachu a odporu vůči homosexualitě a lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám, založeným na předsudcích podobných rasismu, xenofobii, antisemitismu a sexismu*“. Zároveň Európsky parlament odsudzuje akúkoľvek diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie a vyzýva štáty Európskej únie k zaisteniu práv a k boju proti homofóbií, k odsúdeniu homofóbných nenávisťných výrokov či násilia. Toto uznesenie vzniklo na základe pretrvávajúcich homofóbných

prejavov v spoločnosti vo forme zosmiešňovania, nenávistných výrokov, diskriminácie, slovného a fyzického násilia (Homofobie v Európe, 2006, [online]).

Množstvo tuzemských a zahraničných štúdií zameraných na vysokoškolských študentov sa zhoduje, že homofóbne postoje sa vyskytujú aj na VŠ. Častokrát sa osoby s menšinovou sexuálnou orientáciou stávajú obeťami určitých vyhrážok, posmeškov či iných prejavov verbálneho a fyzického napadnutia. Práca autorky Pechovej (2009) potvrdzuje, že osoby s inou sexuálnou orientáciou sa stále stávajú obeťami napadnutí, či už verbálnych alebo fyzických. Aj keď jej práca nebola primárne zameraná na vysokoškolských študentov je vhodné zmieniť získané výsledky. Z 496 respondentov bol vekový priemer 27,6 roku, a 52 % oslovených navštevovalo v posledných piatich rokoch VŠ. Zaujímavý je fakt, že z týchto respondentov malo 8 % skúsenosť s útokom v škole, pričom obeťami diskriminácie sa vo väčšej miere stávali muži. Šetrenie ďalej potvrdilo *„že rozsah diskriminácie na základe sexuálnej orientácie sa v posledných letech príliš nezmenil, pričom zkušenosť s diskrimináciou či obtěžovaním uvedlo 56 % respondentů“* (Pechová, 2009, [online]).

Práca Lehmana a Thornwalla nie je primárne zameraná na skúsenosti s diskrimináciou či na nenávistné postoje k homosexualite. Autori sa venujú predovšetkým rozdielom v postojoch k homosexualite na základe pohlavia. Postoje k homosexualite ovplyvňujú to, ako prebieha interakcia medzi nečlenmi a členmi homosexuálnej komunity. Negatívne postoje sa spájajú s trestnými činmi z nenávisti, zatiaľ čo pozitívne postoje sú spojené so sociálnym aktivizmom homosexuálnej komunity.² (Lehman, Thornwall, 2010, [online]). Výsledky okrem iného poukázali na to, že ženy podporujú homosexualitu viac ako muži. Aj na základe výskumu Verweij (2008), v ktorom sa porovnávali výsledky dvojčiat je možné usúdiť, že je rozdiel v postojoch žien a mužov k homosexualite. Výsledky potvrdili, že muži majú viac homofóbne postoje. Za hlavný zdroj negatívnych postojov mužov je pokladaný vplyv genetiky, naopak vplyv prostredia rodiny je omnoho menší. Oproti tomu na ženy prostredie rodiny a výchova vplýva značnou mierou (Verweij, Shekar a kol., 2008, [online]). Ďalší výskum sa zameriava na klímu vysokoškolského kampusu zo 42 univerzít z celého Anglicka a vyhodnocuje dáta od 291 LGBT študentov. Výsledky potvrdili, že aj napriek snahe

² Attitudes towards homosexuality influence how people interact with members of the homosexual community. Negative attitudes have been associated with hate crimes directed towards homosexual individuals, while positive attitudes have been associated with social activism for the homosexual community.

univerzít o propagáciu „Gay friendly prístupu“, homofóbia je stále značným problémom na mnohých univerzitách. Kampusy často nemusia byť bezpečným miestom pre študentov s inou orientáciou. 23, 4% oslovených sa vyjadrilo, že mali aspoň jednu zlú skúsenosť s homofóbnou diskrimináciou či obťažovaním od ich začiatku štúdia na univerzite. Väčšinou sa stretli s pohrdavými komentármi a urážkami (77,9 %), ale takmer polovica respondentov sa stretla aj s priamym verbálnym vyhrážaním. Fyzicky bolo podľa výsledkov napadnutých 26,5 % respondentov. Väčšina incidentov sa odohrala na verejnom priestranstve univerzít, pod 10 % prebehlo priamo v triede či v pracovni. Najviac útokov mali na svedomí priamo študenti a to viac ako 70% (Ellis, 2009, [online]).

Podobný typ šetrenia sa uskutočnil na Karlovej univerzite. Šádková (2015, s. 53) vo svojej záverečnej práci uvádza, že *„třetina studujících vypověděla, že se na fakultě setkává s hanlivými výrazy pro neheterosexuální osoby jako např. „buzna“ nebo „teplouš“. Tyto výrazy jsou v dnešní době v každodenních interakcích používány zcela běžně a často ani není jejich účelem urážet členy LGBT menšiny, a proto bývají přehlíženy a mylně vnímány jako neškodné.“* Respondenti jej šetrenia však fyzické obťažovanie homosexuálov vylúčili. Autorka konštatuje, že podľa jej názoru nie je prioritným cieľom verbálnych narážok vedomé ublíženie osobám s inou orientáciou (tamže, 2015).

Je samozrejmé, že názory ľudí sú ovplyvnené aj tým, v akej kultúre žijú a aké zákony v danom štáte platia. To potvrdzuje aj výskum z univerzity z Nigérie (homosexualita je tu ilegálna) medzi 480 študentmi vo veku 21-25 rokov. Až 75% respondentov verí, že homosexualita je nemorálna a nechceli by mať na internáte spolubývajúceho s inou sexuálnou orientáciou. 55% respondentov malo výrazné homofóbne postoje. Aj tu sa však potvrdzuje, že u mužov prevládajú silnejšie homofóbne postoje ako u žien (Mapayi, Oginni a kol, 2016, [online]).

Homofóbne prejavy so sebou nesú riziká a ťažkosti, ktoré sa môžu, ale nemusia prejaviť. Autorka Sue (2010) opisuje dôsledky, ktoré prináša homofóbne obťažovanie. U LGBT osôb záleží na mnoho faktoroch, okrem iného na podpore rodiny, okolia či vnímanie vlastnej hodnoty. Pokiaľ sa osoba bojí odhalenia a zosmiešňovania, volí variantu izolácie a samoty. Je možné, že sa začne úplne strániť ľudí, poprípade má uzavretú skupinu priateľov. Človek si môže byť neistý sám sebou, taktiež zapiera vlastnú identitu a klame o svojej orientácii. To môže vyústiť do autoagresie či odporu k vlastnej osobe. Ak sa človek nestotožní sám so sebou a zažije negatívne skúsenosti z okolia môže

nastať určitá kríza vlastnej identity. Tá častokrát končí seba pohrdaním a pocitmi viny, v ťažších prípadoch depresiou aj seba poškodzovaním (Sue, 2010, [online]).

Nie všetky výskumy zameriavajúce sa na homofóbne prejavy majú negatívne výsledky. Autori výskumu z roku 2018 zistili, že skúsenosti študentov a zamestnancov na univerzite v Juhozápadnom Anglicku sú veľmi dobré a respondenti nemali pocit, že by boli za svoju orientáciu odcudzovaní. *„Náš výskum odhalil kompletnú absenciu homofóbie, nerovnosti a utláčania geyov, lezbičiek alebo bisexuálnych študentov na Newcombe univerzite... Na otázku ohľadne homofóbie v univerzitnom prostredí, hovoril každý dotázaný LGB študent o svojich pozitívnych skúsenostiach... Tieto pozitívne skúsenosti potvrdili aj heterosexuálni študenti, s ktorými prebiehalo interview.“*³ (White, Magrath a Thomas, 2018, [online]).

2.6 Diskriminácia

Jedným z produktov rasizmu a inej intolerancie je diskriminácia. Slovo diskriminácia má svoj pôvod v latinskom „discriminatio“ čo znamená „rozlíšenie“, „odlíšenie“ (Holub, 1992). Slovo je od počiatku používané v negatívnom zmysle, spojenom s posudzovaním. Za diskrimináciu je možné považovať rozdielne a obmedzujúce správanie voči inej osobe či skupine. Diskriminácia je určitý akt, ktorý sa prejavuje rozlišovaním, vylučovaním, odlišovaním a znevýhodňovaním osoby alebo skupiny osôb. Osoby dopúšťajúce sa diskriminácie s inými zachádzajú odlišne bez toho, aby mali k tomuto jednaniu oprávnený dôvod. Diskriminácia má za následok obmedzenie poprípade odoprenie ľudských práv a základných slobôd. Prejaviť sa môže rôznymi činmi a chovaním od znevýhodňovania osôb na trhu práce, až po vytvorenie a ohraničenie lokalít určených na bývanie. Rozlišujeme diskrimináciu priamu a nepriamu. Priama diskriminácia je konkrétne jednanie, ktorým je určitá osoba znevýhodnená voči väčšinovej spoločnosti. Nepriaznivá diskriminácia nie je na prvý pohľad taká jasná a osoba používa neutrálne kritéria, ktorými znevýhodňuje iné osoby a skupiny. K tomuto

³ „Our interviews found a complete absence of homophobia, inequality or oppression for gay, lesbian and bisexual students at Newcombe College... When asked about homophobia in the college environment, every LGB student we interviewed spoke of their positive experiences...These positive assertions were also mirrored by the heterosexual students we interviewed., (White, Magrath, Thomas, The experiences of lesbian, gay and bisexual students and staff at a Further Education college in South East England, 2018, [online])

znevýhodneniu nemôže dochádzať na základe odlišnej farby pleti, etnicity, sexuality, pohlavia, veku, zdravotného postihnutia... V Česku je za najčastejšiu považovaná diskriminácia voči Rómom na trhu práce i vo vzdelávaní (Allport, 2004; Šišková, 1998; Ochránce, 2018, [online]).

Okrem vyššie zmienených a opísaných druhov nenávistného chovania sa v spoločnosti môže nenávisť prejavovať voči iným skupinám aj osobám, ktoré sú niečím odlišné. Jedná sa napríklad o nenávisť voči ženám (mizogýnia), nenávisť voči starým ľuďom (ageizmus), nenávisť voči chorým alebo hendikepovaným osobám. Výskumného šetrenia sa v tejto práci však osoby z týchto skupín nezúčastnili. Aj preto by bolo nad rámec práce definovať všetky druhy nenávistného chovania.

3. Charakteristika vysokoškolského študenta

„Vysoké školy jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti.“ (Zákon č.111/1998 Sb.).

Definovať vysokoškolského (ďalej len VŠ) študenta je pomerne náročné, pretože je to skupina obzvlášť heterogénna a pestrá. VŠ študentom sa môže stať každý bez ohľadu na pohlavie, vieru či politické názory. Ďalším problémom definície sa javí určenie vekovej hranice, keďže jedinec môže študovať v každom veku. Dolná hranica je väčšinou 18 rokov (ukončenie strednej školy), horná hranica však stanovená nie je. Pokiaľ však osoba študuje riadne a bez prerušenia počas celej doby štúdia, horná hranica veku je pri dokončení magisterského programu zvyčajne 26 rokov. Táto veková hranica bola stanovená aj pre respondentov výskumného šetrenia. Pre hranicu sme sa rozhodli aj na základe štatistiky MŠMT, ktorá udáva počty absolventov za určité obdobie. K 21.1.2019 ukazovali údaje o absolventoch 30102 absolventov za obdobie 2000-2018 na všetkých VŠ. Z toho vo veku od 18-26 štúdium či už v bakalárskom, magisterskom alebo doktorandskom programe absolvovalo 23913 osôb, od 27 rokov dokument udáva 6188 absolventov (Data o studentech, poprvé zapsaných a absolventech vysokých škol, 2020, [online]). Za študenta je ďalej možné považovať každého, kto splnil podmienky k prijatiu a do štúdia nastúpil. Podmienkou k prijatiu ku štúdiu je úplne stredoškolské vzdelanie, stredné odborné vzdelanie, vyššie odborné vzdelanie, odoslanie prihlášky a zvládnutie prijímacích skúšok. Osoby so zdravotným hendikepom majú rovnaký prístup možnosti študovať na VŠ (Černá, 2010, [online]). Pokúsiť sa preto o súhrnnú a jednoduchú definíciu skupiny VŠ študentov je aj z týchto dôvodov priam nemožné.

VŠ študenta je okrem iného možné zaradiť do viacerých vývojových období, či už zo sociologického alebo psychologického hľadiska. Vekové obdobie sme pre prácu vymedzili od osemnásteho do dvadsiateho šiesteho roku života. Týmto obdobiam sa kapitola venuje podrobnejšie, pretože nezávisle na tom, či osoba študuje alebo pracuje, v tomto veku je pravdepodobnejšia inklinácia k rôznym typom rizikového (nenávisťného) chovania.

Z pohľadu psychológie sa celé VŠ obdobie nachádza na rozmedzí adolescence a časej dospelosti. Autorka Sobotková (2014) a autori Langmeier a Krejčířová (2006) uvádzajú, že obdobie adolescence začína od 12 (15) rokov a končí v 20 (22) rokoch života. Preto je možné prvé roky na VŠ zaradiť práve sem. Postavenie adolescenta

v spoločnosti sa rapídne mení, na osobu je kladená stále väčšia zodpovednosť a požadovaná celková integrácia všetkých rolí. U adolescenta sa postupne stabilizuje vnímanie vlastnej osobnosti, dosahuje sa plnej reprodukčnej zrelosti a tým sa aktívne zapája do regulácie chovania a vnútorného prežívania. Väčšinou sa predpokladá, že študent na VŠ už má obdobie emočnej krízy a nestability za sebou, je vyrovnaný a vie čo od života očakáva „*Adolescence je vývojové obdobie jedinečné pro porozumění patologie lidského jednání a pro identifikaci příčin neúspěšného vývoje člověka.*“ (Sobotková, 2014, s. 41).

Boninová, Cattelinová a Ciairanová (2005) definovali jednotlivé spôsoby chovania, ktorými sa adolescent prejavuje. Pre prácu je vhodné vymedziť len tie, ktoré sa môžu týkať VŠ študenta a teda neskoršej adolescencie. Adolescent sa odpútava od nukleárnej rodiny, dosahuje autonómiu od rodičov a začína žiť samostatne. Typicky je to odchod na internát alebo do vlastného bývania. Ďalej sa jedná o potrebu experimentovať predovšetkým v rizikových oblastiach ako sú návykové látky poprípadе sexuálne chovanie. Experimentovanie je rozdielne ako v období okolo 15 roku života. Často má VŠ študent fázu prvotného experimentovania za sebou a plne si uvedomuje následky jeho správania. Taktiež si vytvára vlastné copingové stratégie, ktorými prekonáva záťažové situácie. Tie sa na VŠ objavujú predovšetkým v náročnejších obdobiach ako napríklad počas skúškového obdobia. Pokiaľ študentovi copingové stratégie nestačia, prikláňa sa ku konzumácii alkoholu, tabakových výrobkov či nadmernej konzumácie jedla (in Sobotková, 2005). Konzumáciu alkoholu a iných návykových látok potvrdzujú aj štúdie ESPAD z roku 2009 zamerané na vysokoškolských študentov. „*Pro období studia vysoké školy (období přechodu mezi adolescencí a dospělostí) je charakteristická vyšší prevalence užívání psychoaktivních látek a rizikového chování. Alkohol je v zahraničí i v České republice (ČR) psychoaktivní látkou, se kterou mají studenti největší zkušenosti. V ČR jejich drtivá většina (95 a více %) přiznává zkušenost s alkoholem. Alkohol je v této populaci zároveň nejčastěji aktuálně konzumovanou psychoaktivní látkou.*“ (Psychoaktivní látky a závislostní chování u vysokoškoláků, 2009, [online]). Alkohol však nie je vždy len nástroj copingovej stratégie. Môže to byť aj forma zábavy a trávenia voľného času.

Abstinentov - vysokoškolákov je podľa výskumu menej ako v celkovej populácii vo veku od 18-24 rokov, v priemere 5 %. Z nelegálnych látok má s marihuanou skúsenosti až polovica VŠ študentov a okolo 10 % má skúsenosti s halucinogénnymi

látkami, tanečnými drogami a sedatívnymi liekmi (Psychoaktivní látky a závislostní chování u vysokoškoláků, 2009, [online]).

Ako nasledujúce vývojové štádium literatúra uvádza časnú dospelosť, ohraničenou zhruba od 20 do 30 rokov. To je najčastejšie vekové rozpätie pre ukončenie bakalárskeho či magisterského programu. Časná dospelosť je braná ako prechod medzi adolescenciou a plnou dospelosťou (30+). Osoba si upevňuje a identifikuje sa so svojou identitou, rolami v spoločnosti a upresňuje si svoje životné ciele. Človek sa ekonomicky emancipuje od rodičov, dokáže samostatne hospodáriť s peniazmi, a rozhodovať sám za seba. Počas tohto obdobia sa pripravuje na profesiu (štúdium na VŠ), ktorú chce vykonávať, v mnohých prípadoch už pracuje. Hľadá si partnera a postupne spolu zakladajú vlastnú rodinu. Stále však prevláda orientácia k zážitkom (Langmeier, Krejčířová, 2006; Farková, 2009).

3.1 Faktory ovplyvňujúce rizikové chovanie VŠ študentov

Rizikové chovanie nie je len doménou mládeže, ako sa na prvý pohľad môže zdať. Už vo vyššie uvedenom texte je poukázané na užívanie návykových látok u vysokoškolákov. Práca je však zameraná na tie javy rizikového chovania, ktoré spadajú pod nenávistné, konkrétne extrémizmus, rasizmus, xenofóbiu, homofóbiu. Tieto kategórie sú podrobnejšie definované v predošlej kapitole práce. Je však vhodné poukázať na faktory, ktoré ovplyvňujú vznik týchto nenávistných postojov. Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy tieto faktory definuje predovšetkým pre žiakov základných a študentov stredných škôl. Podľa subjektívneho názoru autorky práce však majú rovnaký význam aj u študentov VŠ. Medzi základné faktory uvedené v dokumente patria *„fascinace mediálním násilím, zbraněmi a výbušninami, snížená schopnost lítosti, hrubé chování k ostatním lidem i zvířatům, nedostatek pozitivních vztahů k dospělým a ke škole, onemocnění spojená s možnými ataky násilného a nekontrolovaného jednání.“* (Rizikové chování ve školním prostředí, 2015, [online]). Vymenované faktory môžu mať podobu určitých alarmujúcich predispozícií a preto je potreba včasného odhalenia a správne zvoleného prístupu. Dokument potom uvádza konkrétne typy rizikového chovania, ktoré sa môžu objaviť u študentov, aj keď na vysokých školách sa nepredpokladá veľký výskyt týchto javov. Patrí sem verbálne a fyzické napadanie spolužiakov i zamestnancov z dôvodu iného vyznania, národnosti, iných špecifických znakov, spochybňovanie demokracie v prospech extrémistického výkladu histórie,

propagácia extrémizmu a iných radikálnych názorov, zanedbávanie povinností v prospech aktivít, ktoré majú nenávisťný charakter...

Ako jedna z najvhodnejších prevencií je odborníkmi vnímaná v prvom rade stabilná rodina s primeraným prístupom rodičov, kontrola a taktiež podpora. Kontrola a priama výchova je však v období vysokej školy obmedzená, obzvlášť pokiaľ študent nebýva s rodičmi. Aj naďalej je však potreba podporovať pocit lásky a bezpečia v rodine. Taktiež je nutné aby mal jedinec pocit kvalitného trávenia voľného času, aby sa nenudil a necítil, že ním plytvá. Pokiaľ študent nemá dostatočne silné zázemie a pocit zodpovednosti k bezpečnému prostrediu, nevníma sa ako súčasť celkového kolektívu, môže to tiež spôsobiť vznik určitých negatívnych postojov. Vysokoškolskí študenti by v neposlednom rade mali disponovať trvale zakorenenými pravidlami a hodnotami spoločnosti, a taktiež rozpoznať dopady ich správania v rizikových situáciách (Metodické dokumenty, 2010, [online]).

4. Prevencia nenávistného chovania s konkretizáciou na Univerzitu Hradec Králové

Odborníci sa zhodujú, že termín prevencia v sebe zahŕňa všetky snahy, opatrenia a kroky, ktorých hlavným cieľom je predchádzať vzniku a zamedziť rozšíreniu určitého javu. Jedná sa predovšetkým o nežiadúce javy, ktoré majú negatívny a škodlivý vplyv na jedinca a celú spoločnosť. Prevenciu je možné rozdeliť na primárnu, sekundárnu a terciárnu. Záleží od času, v ktorom sa preventívne opatrenia začnú využívať (pred vznikom samotného javu, v priebehu, po vypuknutí a pri odstraňovaní následkov) (Hartl, Hartlová, 2009; Miovský, 2015). „*Prevenci může být jakýkoli typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.*“ (Miovský, 2015, s. 143).

So zameraním na problematiku práce a výskumného šetrenia je vhodné popísať vybrané inštitúcie, ktoré sa na určitom type prevencie proti nenávistnému chovaniu môžu podieľať alebo sa podieľajú. Inštitúcie sa nachádzajú v meste Hradec Králové a viaceré z nich sú priamo spojené s Univerzitou Hradec Králové.

Pred popisom inštitúcií je dôležité podať krátky popis samotnej univerzity.

Univerzita Hradec Králové (ďalej UHK) momentálne eviduje 8500 študentov. UHK disponuje štyrmi fakultami, konkrétne Pedagogickou, Prírodovedeckou, Filozofickou a fakultou informatiky a managementu. UHK je pomerne mladá univerzita, ktorá vzdeláva študentov posledných 60 rokov. Univerzita udržiava dôležité zahraničné styky s rôznymi univerzitami vo viac ako 60 krajinách. Množstvo študentov tejto spolupráce využíva a cestuje za štúdiom do zahraničia. V roku 2019 vycestovalo na takýto program 341 českých študentom. Tieto styky sú však dôležité aj z druhého pohľadu. Tým je skutočnosť, že v roku 2019 až 501 zahraničných študentov pricestovalo na študijný program na UHK. Študenti pochádzajú z rôznych krajín Strednej a Južnej Ameriky, z rôznych krajín Afriky, Turecka či Taiwanu (Univerzita Hradec Králové, 2020, [online]).

Jednou z prvých inštitúcií, s ktorou sú v kontakte zahraniční študenti je zahraničné oddelenie (International Office) univerzity Hradec Králové. Zamestnanci zahraničného oddelenia sa starajú o študentov, ktorí sú v programe Erasmus+ a iných študijných programoch v zahraničí. Taktiež sa venujú zahraničným študentom prichádzajúcim študovať na UHK.

Pokiaľ sa zameriame na problematiku nenávisťného chovania, práca a intervencia zahraničného oddelenia napĺňa prvky primárnej a sekundárnej prevencie. Primárna prevencia v sebe zahŕňa všetky intervencie, ktoré sa snažia predchádzať vzniku nežiadúceho javu či chovania. Zamestnanci zahraničného oddelenia prichádzajúcich študentov informujú o možných rizikách, s ktorými sa môžu stretnúť a predávajú im všetky dôležité informácie a kontakty, ktoré im pomôžu vzniknutú nepriaznivú situáciu riešiť. Sekundárna prevencia sa snaží eliminovať už vzniknuté následky určitého javu. Pracovníci majú školenie v oblasti krízovej komunikácie a je na ich posúdení ako s prichádzajúcimi informáciami o vzniknutých problémoch budú reagovať. Sami preto môžu predvolať študentov, posúdiť závažnosť situácie a vyvodiť záver. V prípade, že je vzniknutý problém vážny, kontaktujú políciu či iné orgány (doposiaľ sa k nim nedostal prípad študenta, kvôli ktorému by sa museli skontaktovať s políciou) (International office, 2020, [online]; Bártik, Miovský a kol., 2010; Miovský, 2015).

Druhá inštitúcia s ktorou sa zahraniční študenti dostanú do kontaktu (pre prácu indikovaná skupina etnická a náboženská) je ESN (Erasmus student network) Hradec Králové. Táto nezisková organizácia funguje medzinárodne a participujú na nej predovšetkým študenti, preto je priamo spojená s Univerzitou Hradec Králové. ESN pomáha osobám a skupinám z rôznych kultúr prichádzajúcich do inej krajiny k lepšiemu porozumeniu miestnych tradícií, zvyklostí a noriem. V Hradci Králové organizácia funguje od roku 2003. Pôvodne niesla názov Buddy systém a jej hlavným cieľom je pomáhať zahraničným študentom počas ich štúdia na Hradeckej univerzite. Členovia Buddy systému pomáhajú študentom so všetkými potrebnými dokumentami a dávajú im základné informácie k pobytu v Českej republike. Buddy systém svojou intervenciou a prácou taktiež funguje ako určitý článok primárnej prevencie. Študentov od začiatku pobytu prevádzajú, sú s nimi v kontakte, zisťujú ich aktuálny stav a pomáhajú im riešiť vzniknuté problémy. Organizovanie voľnočasových aktivít a spoločenských akcií (kultúrnych, športových, zábavných) spája študentov z rôznych krajín. Tieto kroky v sebe zahŕňajú prvky nešpecifickej prevencie. Tá podporuje obecné žiaduce prvky chovania pomocou efektívneho využívania voľného času, podpory hodnôt, postojov, formovania zdravého životného štýlu. Členovia buddy systému sú častokrát prví, ktorí sa dozvedajú o problémoch či negatívnych skúsenostiach zahraničných študentov (ESN Hradec Králové, 2020, [online]; Miovský, 2015).

Integračné centrum pre cudzincov v Hradci Králové je nezisková organizácia pomáhajúca cudzincom z krajín mimo Európskej únie, ale taktiež osobám s udeleným

azylom. Centrum je strediskom Diecéznej katolíckej charity. Pracovníci pomáhajú so sociálne právnymi otázkami, sprostredkovaním kontaktov, doučovaním aj výukou českého jazyka. Činnosť organizácie taktiež spĺňa prvky primárnej, sekundárnej ale aj terciárnej prevencie. Terciárna prevencia sa snaží napraviť škody, ktoré sú spôsobené nevhodným chovaním. Integračné stredisko môže pomôcť poškodenému so sociálne – právnymi otázkami, tlmočnickými službami, sprevádzaním na úrady a podobne. Niektorí študenti UHK služby integračného centra využívajú (služby sú ponúkané zdarma). Jedná sa predovšetkým o lekcie českého jazyka a pomoc pri styku s úradmi (Cizincihradec, 2020, [online]; Miovský, 2015).

Na Políciu Českej republiky sa poškodený môže obrátiť pokiaľ sa stal obeťou nenávisťného chovania akoukoľvek formou. Činy spáchané z nenávisti sú klasifikované ako trestné činy. Trestné oznámenie je možné podať ústne, písomne, ale aj e-mailom ktorémukoľvek policajnému orgánu, štátnemu zastupiteľstvu či priamo súdu. Trestné činy z nenávisti sú popísané v predošlom texte. Polícia v tomto prípade zastáva funkciu sekundárnej, ale aj terciárnej prevencie. Snaží sa eliminovať a zamedziť následky, ktoré činy zanechávajú (Policie, 2020, [online]).

5. Výskumné šetrenie zamerané na skúsenosti vysokoškolských študentov s nenávisným chovaním

Cieľom výskumného šetrenia je zistiť, či majú študenti z Univerzity Hradec Králové skúsenosti s nenávisným chovaním počas svojho štúdia na univerzite a pobytu v meste Hradec Králové. Informácie a dáta potrebné pre výskumnú časť diplomovej práce boli získané pomocou interview radeného medzi kvalitatívny výskumný design. Ten sa vyznačuje svojou intenzívnosťou a podrobným popisom. Podstatou interview (taktiež označovaného ako rozhovor) je ústne kladenie otázok výskumníkom priamo participantom. Interview sa používa predovšetkým pri fenomenologických typoch výskumu, pri šetreniach v oboru psychológie, pedagogiky, sociológie a podobne. Pre najlepšie získanie dát bol využitý pološtrukturovaný rozhovor- rozhovor s návodom. Vyznačuje sa tým, že výskumník má dopredu pripravené otázky, ale ich poradie je ovplyvnené dynamikou rozhovoru. Preto je možné modifikovať predpripravené otázky, poprípade na základe odpovede položiť doplňujúce dotazy. Kontakt je vďaka tejto flexibilitě pološtrukturovaného dotazníku priateľskejší, otvorenejší a voľnejší. V sociologickom slovníku je interview zaradené medzi metódy empirického výskumu. Prostredníctvom kladených otázok získava výskumník potrebné dáta a informácie. Výsledky boli spracované pomocou metódy kódovania - zhľukovania. Zhľukovanie spočíva v zoskupení udalostí do skupín, čomu pomáha používanie tabuliek. Kódovanie pomohlo získané dáta popísať a kategorizovať (Jandourek, 2001; Hendl, 2005; Reichel, 2009; Gavora, 2000).

Jednotlivé interview boli prevedené v anglickom, českom a slovenskom jazyku. Pre lepšiu orientáciu v texte sú jednotlivé rozhovory preložené a citované v slovenskom jazyku. Po predošlej dohode sa interview konalo v prirodzenom prostredí, väčšinou v študentských kaviarňach, v domove participantov alebo na univerzite.

Jeden rozhovor bol zodpovedaný prostredníctvom komunikačných technológií - konkrétne mailom. Kladené boli otvorené otázky, ktorých poradie a presné znenie sa menilo podľa odpovedí participantov. Otázky bolo možné prispôbiť k typu problému a k participantovi. Počas jednotlivých rozhovorov bola snaha o dosiahnutie čo najväčšej objektivity.

5.1 Cieľ výskumného šetrenia a výskumná otázka

Nenávistné chovanie charakterizované v predošlých kapitolách je smerované predovšetkým proti etnickým a náboženským menšinám, proti skupinám s odlišnou sexuálnou orientáciou, proti ženám ale aj proti osobám s určitým postihnutím. Výskumné šetrenie si kladie **za cieľ zistiť, či majú študenti UHK určité skúsenosti s rôznymi druhmi nenávistného chovania**. V prípade že majú, výsledky šetrenia sa snažia opísať tieto skúsenosti, priblížiť pocity a zážitky študentov, ktorí sa s určitým druhom nenávistného chovania stretli. Účelom je predstaviť problematiku nenávistného chovania očami obetí či potencionálnych obetí.

Hlavnú výskumnú otázku, čiastkové a bádateľské otázky ale aj indikátory znázorňuje tabuľka č.1.

Tabuľka č. 1: Štruktúra výskumného šetrenia

Hlavná výskumná otázka	Čiastkové výskumné otázky	Indikátory	Bádateľské otázky
S akými prejavmi nenávistného chovania sa stretávajú študenti na pôde univerzity Hradec Králové a mimo univerzitu ?	ČVO I. Stretávajú sa študenti s prvkami nenávistného v komunikácií so zamestnancami univerzity?	Štúdium	BO1. Ako dlho v Hradci Králové študuješ a čo študuješ?
		Skúsenosti vo výuke	BO2. Stretol/la si sa niekedy s nenávistnými prejavmi vo výuke od vyučujúcich?
		Skúsenosti vo formálnej komunikácií	BO3. Máš skúsenosť s nenávistnými prejavmi vo formálnej komunikácií s UHK?

		Skúsenosti okolia	BO4. Poznáš niekoho kto by mal tieto skúsenosti?
	ČVO II. Majú študenti skúsenosti s prejavmi nenávisti od svojich spolužiakov na pôde UHK?	Skúsenosti medzi spolužiakmi	BO5. Stretol/la si sa niekedy s nenávisťnými prejavmi počas výuky od spolužiakov?
		Skúsenosti okolia	BO6. Poznáš niekoho kto by mal túto skúsenosť?
	ČVO III. Majú študenti skúsenosti s prejavmi nenávisti na internáte?	Vlastné skúsenosti	BO7. Zažil si niekedy situácie s prvkami nenávisťného chovania na internáte?
		Skúsenosti okolia	BO8. Poznáš niekoho zo svojho okolia s týmito skúsenosťami?
	ČVO IV. S akými prejavmi sa študenti stretávajú mimo pôdu UHK?	Podniky, reštaurácie...	BO9. Zažil/a si niekedy chovanie s prvkami nenávisti v podnikoch v Hradci Králové?
		Športové aktivity	BO10. Zažil/a si niekedy chovanie s prvkami nenávisti počas športových aktivít?

		MHD, ulice, obchody...	BO11. Stalo sa ti niekedy niečo neprijemné na uliciach, v MHD či obchodoch?
		Skúsenosti okolia	BO12. Poznáš niekoho, kto má takéto skúsenosti?

5.2 Participanti výskumného šetrenia

Výber participantov bol zámerný. Prvou podmienkou bolo aktívne štúdium na vysokej škole v Hradci Králové. Druhou podmienkou bola príslušnosť k určitej indikovanej skupine, voči ktorej sa v spoločnosti prejavuje nenávisťné chovanie. Šiestich participantov sme oslovili na základné osobnej známosti, ostatných na základne odporúčenia či pomocou metódy snow ball (snehovej gule). Táto metóda pomáha v postupnom vyhľadávaní ťažko dostupných respondentov prostredníctvom kontaktovania osôb, na ktoré odkazujú už oslovení členovia (s ktorými prebehlo interview) (Řehák, 2018, [online]). Veľkosť vzorku bola určená pomocou metódy saturácie. Tá ukončuje zber dát v momente, keď ďalšie odpovede a informácie neposkytujú nové údaje, ktoré by prispievali k prehĺbeniu a porozumeniu problému či skúmaného javu (Kvalitativní výzkum v pedagogice, 2005, [online]).

Výskumného šetrenia sa zúčastnilo 15 participantov, preto nie je možné skúsenosti participantov generalizovať na celú populáciu študentov. Na začiatku rozhovoru boli participantom kladené otázky zamerané na sociálne-demografické údaje, ktoré znázorňuje tabuľka č.2. Každému participantovi bolo anonymne pridané označenie **PE (etnicita)**, **PH (homosexualita)**, **PN (náboženstvo)** na základe indikovanej skupiny, ktorú vo výskumnom šetrení zastupujú. Taktiež im bolo priradené poradové číslo pre lepšiu prehľadnosť.

Tabuľka č. 2: Informácie o participantoch výskumného šetrenia

Participant	Pohlavie	Vek	Krajina	Dĺžka štúdia v mesiacoch	Štúdium	Indikujúca skupina
PE1	Muž	26	Mexiko	24	Politológia	Etnicita
PE2	Muž	22	Brazília	12	Medzinárodné vzťahy	Etnicita
PE3	Muž	26	Nigéria	14	Filozofia	Etnicita
PE4	Muž	26	Bolívia	14	Informatika a manažment	Etnicita
PE5	Žena	26	Bolívia	36	Politológia	Etnicita
PE6	Žena	25	Venezuela	36	Politológia	Etnicita
PH7	Žena	26	Česká republika	28	Transkultúrna komunikácia	Homo- sexualita
PH8	Muž	25	Česká republika	60	PhD	Homo- sexualita
PH9	Žena	26	Bolívia	24	Politológia	Homo- sexualita
PN10	Žena	25	Venezuela	22	Finančný manažment	Náboženská skupina
PN11	Žena	26	Nigéria	4	Politológia	Náboženská skupina
PN12	Žena	22	Venezuela	12	Filozofia	Náboženská skupina
PN13	Žena	25	Turecko	10	Politológia	Náboženská skupina
PN14	Muž	26	Turecko	6	Informatika a manažment	Náboženská skupina

PN15	Žena	21	Ghana	4	Filozofická fakulta	Náboženská skupina
------	------	----	-------	---	------------------------	-----------------------

Z pätnástich participantov je deväť ženského pohlavia a šesť mužského pohlavia. Zastúpenie indikovaných skupín je nasledovné. Šiesti participantí reprezentujú indikovanú etnickú skupinu a traja skupinu homosexuálnu. Šiesti participantí zastupujú náboženskú skupinu.

Dôležitou súčasťou výskumného šetrenia je dodržiavanie **etických pravidiel**. Účasť participantov vo výskume bola dobrovoľná. Participantí boli oboznámení s anonymitou a s ochranou osobných údajov, aby ich na základe odpovedí nebolo možné identifikovať. Taktiež boli vopred oboznámení s cieľom a zámerom výskumu. Všetci participantí s účasťou vo výskume súhlasili. Po predošlej ústnej dohode boli odpovede zaznamenávané priamo počas interview. Na začiatku rozhovoru im bola predstavená problematika nenávistného chovania a prebehla krátka debata o tejto problematike. Pre docielenie čo najpravdivejších odpovedí bola počas rozhovoru navodená príjemná atmosféra a dôvera.

5.3 Výsledky výskumného šetrenia

Nasledujúce podkapitoly obsahujú vyhodnotenie jednotlivých čiastkových otázok. Závěry čiastkových otázok boli získané pomocou spracovania odpovedí bádateľských otázok, ktoré boli kladené participantom. Kategórie opísané v tabuľkách sa vzťahujú k jednotlivým bádateľským otázkam. Podkategórie v tabuľkách znázorňujú jednotlivé odpovede participantov. Pod jednotlivými tabuľkami sa nachádza rekapitulácia odpovedí participantov spolu s autentickými odpoveďami.

5.3.1 Čiastková výskumná otázka I.

„Stretávajú sa študenti s prvkami nenávistného chovania v komunikácii so zamestnancami univerzity? Pomocou štyroch bádateľských otázok BO1 až BO4 boli získané informácie na základe ktorých je možné odpovedať na ČVO I. Táto čiastková otázka sa venuje skúsenostiam študentov s nenávistným chovaním vo formálnej komunikácii s univerzitou. Kategórie sú rozdelené na osobné skúsenosti počas výuky, počas komunikácie so zamestnancami a na možné udalosti, ktoré zažilo okolie participanta. BO1 je spracovaná v predošlej tabuľke č.2, ktorá opisuje základné sociálne-

demografické znaky participantov. Jednotlivé odpovede sú znázornené v tabuľke č. 3 v podkategóriách.

Tabuľka č. 3: Čiastková výskumná otázka I.

Kategórie	Podkategórie	Participantí
Osobná skúsenosť s vyučujúcimi	Žiadna skúsenosť	PE1 - PH7 PH9 - PN14
	Opakovaná skúsenosť	PH8, PN15
Osobná skúsenosť so zamestnancami	Žiadna skúsenosť	PE1 - PN14
Skúsenosť okolia	Okolie so skúsenosťou	PN15
	Okolie bez skúsenosti	PE1 - PN14

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním od vyučujúcich na pôde UHK
13 participantov počas svojho štúdia nemalo žiadnu skúsenosť s nenávisťnými prejavmi od vyučujúcich. Participantí si nevybavujú ani jednu situáciu, v ktorej by sa cítili nepríjemne. Pedagógovia sa podľa participantov správajú milo, radi diskutujú na rôzne témy a neprístupujú k študentom opovržlivo či urážlivo.

PE6 má názor, že väčšina konfliktov, ktoré vznikajú medzi pedagógmi a zahraničnými študentmi sú spôsobené veľkými kultúrnymi rozdielmi a nie nenávisťnými postojmi. Napríklad, vo väčšine kultúr je akceptovaná nedochvilnosť. V Českej republike je však nedochvilnosť považovaná za prejav nezodpovednosti a nezaujmu, preto občas vznikajú konflikty spojené s týmto problémom.

- Opakovaná osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním od vyučujúcich na pôde UHK

Participant PH8 sa počas svojho štúdia stretol s chovaním, ktoré by označil ako nenávisťné. „*Stretol som sa s názormi od vyučujúcich, že homosexualita je pritiahnutá za uši. Občas mali nárazky na túto problematiku, hlavne na to, že stále voláme po rôznych právach, že v tom nevidia zmysel a podobne. A taktiež niektorí zosmiešňovali homoparentálne rodiny.*“ Ďalšia skúsenosť PH8 nie je spojená priamo s jeho osobou. „*Na univerzite je jeden zamestnanec, ktorý je homosexuálne orientovaný. Poznám*

vyučujúcich, ktorí ho zosmiešňujú že je naštvaný homosexuál, ohovárajú jeho prácu a miešajú pracovné a osobné veci.“

PN15 sa stretla počas svojho štúdia s profesorom, ktorého však nechce bližšie špecifikovať, pretože sa obáva, že by bola odhalená jej anonymita. Profesor sa počas prednášok podľa participantky vyjadruje obzvlášť nevhodným spôsobom, ktorý hraničí s rasizmom. Ľudí rozdeľuje na bielych a čiernych a potom na ľudí čo sú medzi tým. Ona je tým pádom tá čierna, pretože na ňu mávol, keď o tomto rozdelení rozprával. Voči jej náboženstvu sa však nevyjadril.

- Žiadna osobná skúsenosť vo formálnej komunikácii

14 participantov si nie je vedomých žiadnej nepríjemnej udalosti v kontakte s UHK.

- Okolie participanta má určitú skúsenosť

PN15 pozná množstvo spolužiakov, ktorí majú nepríjemnú skúsenosť s vyššie zmieneným profesorom. Ako sama povedala, pár z nich už na hodiny prestalo chodiť. „Na prednáškach o sociológii vyučujúci veľa krát zmienil, že stále existujú rasy. Keď hovoril o tom, že ľudia sú bieli alebo čierni, vošla do triedy spolužiačka z Ázie. On ju privítal slovami: Tak a ona je žltá. Bolo to úplne nevhodné a cez čiaru.“ Toto sa odohralo na jednej z prvých prednášok. „Spomínam si tiež na hodinu, kedy vyučujúci hovoril, že privilegované krajiny nemajú folklórnu hudbu. Folkór je podľa neho typický len pre chudobné krajiny a chudobným ľuďmi. V tom momente ukázal na spolužiačku z Brazílie a povedal jej: Tak vy toho u vás máte až až, že..“ Podľa participantky sa takýchto slovných narážok odohralo viac. Na prednášky s PN15 chodí slečna, ktorá je z Holandska. K jej osobe sa pedagóg vyjadril slovami „Veď my dvaja sme vlastne rovnakí“. Ako uvádza PN15: „jasne nám ostatným dal najavo, že k nim nepatríme a že sme niečo menej“.

- Participant nepozná nikoho s osobnou skúsenosťou

Ostatní participanti vo svojom okolí nepoznajú nikoho, kto by mal negatívny zážitok so zamestnancami UHK.

Zhrnutie ČVO I.

Na základe odpovedí participantov je možné zhrnúť, že študenti sa počas svojho štúdia na UHK vo väčšine prípadov nestretávajú s nenávisným chovaním od vyučujúcich ani zamestnancov univerzity. Jedna participantka má však množstvo skúseností s jedným konkrétnym vyučujúcim, ktorý sa viac krát vyjadril o iných etnikách či kultúrach

nevhodným spôsobom. Jeho výroky majú nenávisťný charakter, pretože urážajú a zosmiešňujú iné etniká a kultúry a taktiež sa urážlivým spôsobom vyjadruje o farbe pleti jednotlivých študentov. Participantka reprezentuje náboženskú skupinu, no ako sama dokladá, proti iným náboženstvám sa zatiaľ nevhodne nevyjadroval. Ďalší participant sa osobne stretol s homofóbnymi nenávisťnými prejavmi od vyučujúcich. Tie sa vyskytujú vo forme urážok a vulgarizmov, ktoré sú smerované voči sexuálnym menšinám a ich právam.

Ani jeden z participantov nemá skúsenosť s týmito prejavmi od zamestnancov univerzity (mimo vyučujúcich). Taktiež nepoznajú nikoho, kto by niečo podobné počas svojho štúdia zažil.

5.3.2 Čiastková výskumná otázka II.

Pomocou ČVO II. boli zisťované skúsenosti participantov s prejavmi nenávisťného chovania priamo od spolužiakov počas výuky na UHK poprípadе v kampuse univerzity. Pre získanie jednotlivých informácií boli kladené bádateľské otázky BO5 a BO6. BO5 sa zameriava na vlastné skúsenosti, zatiaľ čo BO6 na okolie participanta. Jednotlivé odpovede znázorňuje tabuľka č.4 v podkategóriách.

Tabuľka č. 4: Čiastková výskumná otázka II.

Kategórie	Podkategórie	Participantí
Osobná skúsenosť so spolužiakmi	Žiadna skúsenosť	PE1 - PN12, PN14, PN15
	Jednorazová skúsenosť	PN13
	Opakovaná skúsenosť	PE5, PE6, PN10
Skúsenosť okolia	Okolie bez skúsenosti	PE1-PN15

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním od spolužiakov na pôde UHK
Dvanásť participantov nemá žiadnu osobnú skúsenosť s nenávisťným chovaním medzi spolužiakmi. PN14 sa vyjadril nasledovne: „*Všetci spolužiaci sú super, pretože sú tiež na erazme a preto sme všetci v rovnakej koži.*“ PH8 sa stretáva so stereotypizáciou poprípadе nálepkovaním určitých ľudí na základe ich vonkajších znakov. Typické sú podľa neho vety: „*Ten je určite teplý, pozri ako je oblečený.*“

PE2 si myslí, že nemá so spolužiakmi problém, pretože nevyzerá ako cudzinec. V triede má tiež samých zahraničných študentov a všetci sa navzájom poznajú.

- Jednorazová osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním od spolužiakov na pôde UHK

Jedna participantka PN13 sa zdôverila s nepríjemnou a nevhodnou skúsenosťou, ktorú zažila pred výukou na chodbe univerzity. „*Sedela som na chodbe a čakala na výuku a mala som tmavo modrý hidžáb. Oproti sedeli dvaja chalani, ktorí sa na mňa stále pozerali a niečo si pošuškávali. Nerozumela som im, pretože hovorili česky, ale bolo mi jasné že sa rozprávajú o mne. Človek to vycíti aj z pohľadov.*“

- Opakovaná osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním od spolužiakov na pôde UHK

Participant PE5, PE6 a PN10 zažili opakované chovanie, ktoré pociťujú ako veľmi nepríjemné až nenávisťné. PE6 sa často stretáva s nepríjemnými komentármi od českých študentov ohľadne množstva zahraničných študentov, ktoré UHK podporuje štipendiami. Nie sú z toho nadšení, pretože si myslia, že zaberajú zbytočne miesto českým študentom, berú peniaze a nič tu nerobia. PN10 sa cíti v triede ignorovaná, nikto sa s ňou nepokúsil ani len zoznámiť. V triede je jediná cudzinka a študuje v českom jazyku. Nikto sa jej za dva roky neprihovoril, ani na hodinách, ktoré boli v anglickom jazyku. Cíti sa preto rozdielne a opustene. Sama si myslí, že je to aj pre to, že je moslimka a zahaľuje sa.

- V okolí participanta nie je nikto so skúsenosťou

Žiaden z participantov si nespomína, že by poznal niekoho s takouto skúsenosťou.

Zhrnutie ČVO II.

ČVO II. zisťovala či sa participant stretávajú s prejavmi nenávisťného chovania priamo od spolužiakov počas výuky a na pôde UHK. 11 participantov si týchto skúseností nie je vedomých. Participant PH8 hovorí o častej stereotypizácii a nálepkovaní osôb, ktoré sa vyznačujú špecifickými znakmi a preto podľa okolia patria do určitej skupiny (napr. sú homosexuáli). Štyria participant majú určitú skúsenosť, traja opakovanú. Dvoch participantov zaradíme do indikovanej skupiny na základe etnicity, druhý dvaja reprezentujú skupinu s inou náboženskou vierou. Prejav, s ktorými sa študenti stretli boli

vo forme urážok, ale aj určitej sociálnej izolácie v triede. Participantky reprezentujúce indikovanú náboženskú skupinu svoju vieru navonok prejavujú napríklad oblečením. Hidžáb je moderná šatka, ktorá zakrýva vlasy a krk. Oči a tvár ostávajú odokryté. V našej kultúre sa na šatky zakrývajúce vlasy či tvár automaticky nazerá ako na náboženský symbol, no častokrát im nositeľky prikladajú iný význam (súdržnosť so skupinou, loajalita voči manželovi).

5.3.3 Čiastková výskumná otázka III.

ČVO III. je zameraná na študentov, ktorí sú počas štúdia na univerzite ubytovaní na internáte na Palachovej ulici. K získaniu odpovedí boli využité dve bádateľské otázky, ktoré sa pýtali na osobnú skúsenosť na internáte a na postoje okolia participanta. Vyhodnotenie ČVO III. graficky znázorňuje tabuľka č.5, pod ktorou sú rozpracované jednotlivé podkategórie.

Tabuľka č. 5: Čiastková výskumná otázka III.

Kategórie	Podkategórie	Participantí
Osobná skúsenosť na internáte	Žiadna skúsenosť	PE1, PE2, PE3 ,PE4, PN11, PN13, PN15
	Jednorazová skúsenosť	PH9, PN12, PN14
	Opakovaná skúsenosť	PE5, PE6, PN10
	Nebýva na internáte	PH7, PH8
Skúsenosť okolia	Okolie so skúsenosťou	PN11, PN15
	Okolie bez skúsenosti	PE1 - PN10, PN12, PN13

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním na internáte.

Polovica participantov sa počas svojho pobytu na internáte so žiadnymi prvkami nenávisťného chovania nestretla a dvaja participantí tam nie sú ubytovaní.

- Jednorazová osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním na internáte

Troja participantí si spomínajú práve na jednu udalosť, ktorú na internáte zažili. Nimi opísané zážitky je možné zhrnúť pod obecné termíny ako zosmiešňovanie, urážanie či ponižovanie. Dvaja participantí reprezentujú indikovanú náboženskú skupinu. Jeden participant zastupuje indikujúcu skupinu homosexuálov.

PH9 mala nepríjemný zážitok spolu s jej priateľkou, kedy im vo výťahu neznámy študent povedal, že sú nechutné. Potom mal ešte určité narážky no sama o tom nechce rozprávať, pretože to bolo pred rokom a stále ho občas stretáva.

PN12 a PN14 majú podobné skúsenosti, počas ktorých boli verbálne napadnuté za svoju vieru. U jednej participantky boli narážky smerované na hidžáb, ktorý nosí a podľa názorov jednej spolubývajúcej by ho nosiť nemala. „*Povedala mi, že vyzerám podozrivo a nebezpečne a že sa nevie dočkať, keby začnem rozprávať o Allahovi a o tom, akí sú Európania skazení... Bolo to nepríjemné a asi za dva týždne som sa presťahovala ku kamarátke na izbu.*“

Zážitok PN14 sa týka narážok na teroristické útoky. „*Vraj si teraz nebudú istí, či nevybuchnú.*“ Jednalo sa o výrok partnera spolubývajúcej, nie o samotnú študentku.

- Opakovaná osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním na internáte

Participantka PE5 hovorí o jej negatívnom zážitku. „*Nikdy od zamestnancov, ale od študentov, ktorý na internáte žijú, to áno. Niektorí spolubývajúci z Česka na veci nalepili štítky s nápisom: „Do not touch it, Do not use it !“ Veľa krát sa so mnou ani mojou druhou spolubývajúcou zo zahraničia nechceli o nič deliť (podotýkam spoločné veci), ale medzi sebou si veci požičiavali.*“

Na rozdiel od nej má PE6 skúsenosť aj s pracovníkmi internátu. Riaditeľka a iní pracovníci častokrát ju a jej kamarátov z erasmus programu vinili z neporiadku v okolí internátu a na chodbách. Nikdy priamo nevedeli kto ho spôsobil a mohli to byť aj českí študenti.

PN10 si myslí, že zamestnanci internátu sa voči zahraničných študentom nechovajú dobre, pretože nevedia anglický jazyk a sú z toho „frustrovaní“. Taktiež sa jej veľa krát stalo, že ju spolubývajúci na ulici nepozdravia alebo úplne ignorujú. „*Myslím, že je to preto, že mám hidžáb a iné oblečenie, asi sa za mňa hanbia, pretože na byte sa so mnou občas rozprávajú.*“

- V okolí participanta je niekto so skúsenosťou

PN11 hovorí o tom čo sa stalo jej kamarátovi. Ten je moslim, a býva na internáte spolu s ďalšími študentmi. Jeden z nich je kresťanského vyznania, ale nie je z Českej republiky a častokrát sa na zmieneného kamaráta osočoval a mal narážky na jeho islamské náboženstvo. Postupne to prerástlo až do úplného ignorovania a úspešného pokusu o odsťahovanie.

PN15 má kamarátku z Brazílie, ktorá sa stretla s veľmi nepríjemným nenávisným chovaním. Tej sa skupinka študentov z Portugalska vysmiala o jej krajine a povedali jej, že vlastne im (Portugalsku) môže byť vďačná (jedná sa o kolonizáciu). „*Taktiež kamarátke z Holandska povedali, že ona predsa nemôže mať žiadne problémy, pretože je rozmaznaná Európanka a tým pádom nevie, o čom je život.*“

- V okolí participanta nie je nikto so skúsenosťou

Ostatní participanti si nespomínajú na žiadne nepríjemné udalosti zo života ich známych či kamarátov.

Zhrnutie ČVO III.

Z 15 participantov, sedem nemalo žiadnu nepríjemnú resp. nenávisnú skúsenosť. Dvaja participanti od začiatku štúdia na internáte nebývajú a v ich ubytovaní s ničím problém nemajú. šesť participantov si je vedomých situácií, ktoré by zaradili do skúmanej kategórie nepriateľských až nenávisných postojov.

Skúsenosti sa týkajú predovšetkým verbálnej agresie vo forme posmeškov a urážok. Jedna participantka sa dlhodobo stretáva s nepriateľským postojom spolubývajúcich, ktorí striktne oddelili úžitkové veci a zakázali zahraničným spolubývajúcim ich používanie. Skúsenosti sa tiež týkajú personálu, ktorí bez dôkazov zahraničných študentov obviňuje z neporiadku či poškodenia vecí.

Jedna participantka pozná osobu, ktorá bola kvôli islamskému náboženstvu osočovaná a ignorovaná a postupne konflikt prerástol až v odsťahovanie. Druhá participantka má v okolí niekoho, kto sa stretol nenávisnými prejavmi od iných študentov. Jednalo sa vždy o študentov, ktorí sú na erasmus programe. Nejednalo sa o strety medzi českými a zahraničnými študentmi.

5.3.4 Čiastková výskumná otázka IV.

ČVO IV. Je najobsiahlejšia z jednotlivých čiastkových otázok. Zamerala sa na skúsenosti participantov s nenávisnými prejavmi mimo pôdu univerzity. Bádateľské otázky BO9 až BO11 sa postupne dotazovali na určité vlastné skúsenosti v podnikoch, na uliciach či v obchodoch a počas voľnočasových športových aktivít. BO12 je zameraná na okolie participanta. Vyhodnotenie ČVO IV. je znázornené tabuľkou č.6.

Tabuľka č. 6: Čiastková výskumná otázka IV.

Kategórie	Podkategórie	Participanti
Osobná skúsenosť v reštauráciách a podnikoch	Žiadna skúsenosť	PE3, PH8, PN10-PN13, PN15
	Opakovaná skúsenosť	PE1, PE2, PE4, PE5, PE6, PH7, PH9, PN14
Osobná skúsenosť v MHD	Žiadna skúsenosť	PE1, PE2, PH7, PH8, PN15
	Jednorazová skúsenosť	PN14
	Opakovaná skúsenosť	PE3, PE4, PE5, PE6, PH9, PN10, PN11, PN12, PN13, PN14
Osobná skúsenosť v obchodoch	Žiadna skúsenosť	PE1, PE2, PE3, PE4, PE6, PH7, PH8, PN12, PN13, PN14, PN15
	Jednorazová skúsenosť	PE5, PH9, PN11
Osobná skúsenosť na uliciach	Žiadna skúsenosť	PH8, PN15
	Jednorazová skúsenosť	PE5, PH9, PN12, PN13
	Opakovaná skúsenosť	PE1, PE2, PE3, PE4, PE6, PH7, PN10, PN11, PN14
Osobná skúsenosť počas športových aktivít	Žiadna skúsenosť	PE2 - PN13, PN15
	Jednorazová skúsenosť	PE1, PN14
Práca, doktori	Skúsenosť	PE4, PE5, PE6
Skúsenosti s cudzineckou políciou	Opakovaná skúsenosť	PE1, PE2, PE5, PE6, PN10, PN11, PN12, PN13, PN14
Skúsenosť okolia	Okolie so skúsenosťou	PE1 – PN15

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním v reštauráciách a podnikoch

Participant PE3, PH8, PN10, PN11, PN12, PN13, PN15 sa s nenávisťným chovaním v baroch či podnikoch nestretli. PN10, PN11, PN12, PN13, PN15 tento fakt prisudzujú tomu, že nikde nechodia, pretože nepijú alkohol kvôli viere. Taktiež často nechodia do reštaurácií a varia si vlastné jedlo, pretože miestu kuchyňu nepoznajú a nevedia, či je všetko jedlo v súlade s ich vierou. PE3 alkohol tiež nepije a do barov často nechodí. Sám má pocit, že keď je v bare, tak je určitá zaujímavosť, pretože s ním dievčatá radi tancujú a chcú vedieť veľa vecí o Afrike, čo osobne vníma pozitívne.

- Opakovaná osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním v reštauráciách a podnikoch

7 participantov sa opakovane stretlo s nenávisťným chovaním, väčšinou vo forme urážok a pokrikovania. PE1: „*V baroch a reštauráciách som sa zo začiatku cítil, že sa so mnou rozprávajú ako s dieťaťom. A asi to bude len pre to, že som cudzinec... Často sa chovajú ako keby sme ich otravovali a zavadzali sme im. Chováme sa ako normálni zákazníci, ale oni sa k nám ako k normálnym nechovajú.*“

PE2 sa veľakrát dostal do slovnej roztržky, pretože mal dlhšie fúzy a ľudia sa ho pýtali či nie je moslim (čo nie je) alebo ho rôzne urážali. Pamätá si tiež na iný problém, ktorý sa odohral pred nedávnym „*Minule sa našej skupinky jeden chalan spýtal odkiaľ sme. Po odpovedi prišiel krik, že tu len kradneme peniaze a máme ísť pracovať, alebo naspäť odkiaľ sme prišli.*“ Spomína si ešte na jednu príhodu. „*Raz sa mi ešte stalo, že som si v bare vypýtal pivo a snažil som sa hovoriť česky. Na to mi chlap, čo stál vedľa povedal, že keď neviem česky poriadne, nech nerozprávam vôbec. Celkom dobrý paradox, pretože buď im vadí, že nerozprávame česky, alebo že rozprávame zle.*“ Najhorší zážitok PE2 je fyzický útok na ulici pred nočným klubom, kedy na neho zaútočil jeden mladý muž a jeho dvaja kamaráti sa pridali. „*Najprv mi dal päšťou potom ma zhodili na zem a kopli. Potom prišli policajti, ktorí po anglicky nehovorili a len ich odo mňa odohnali a poslali ma preč. Vôbec nič neriešili.*“ (PE2). Tento útok bol z výsledkov celého výskumného šetrenia najagresívnejší a bol jediným priamym fyzickým útokom.

Participant PE4 si pamätá na incident v bare, počas ktorého jeho český kamarát verbálne napadol známeho z Mexika. Nadával mu a urážal ho, že je podobný českým Rómom. Chcel sa s ním pobiť, ale včas ho upokojili. Druhý deň sa ospravedlňoval, že si nič nepamätá lebo vypil veľa alkoholu. PE6 sa stretáva s celými skupinkami ľudí, ktoré si z nej a ich kamarátov robia srandu a provokujú ich, pretože hovoria anglicky.

PH9 sa zdôverila, že zo začiatku chodila do barov aj v Hradci Králové. Viackrát ale čelila s priateľkou narážkam, výsmeškom alebo obťažovaniu, preto postupne začali chodiť do Prahy do barov určených gayom a lesbičkám.

PN14 hovorí o veľa situáciách, ktoré spôsobil predovšetkým alkohol. On sám alkohol nepije, ale jeho kamaráti z Turecka áno. *„Asi tri krát sa s nami chcel niekto pobiť. Raz preto že si mysleli, že sme Arabi. Keď sme povedali, že sme z Turecka, to vlastne tiež moc nepomohlo. Tak sme z baru odišli preč.“*

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisným chovaním v MHD

Piaty účastníci PE1, PE2, PH7, PH8, PN15 si nespomínajú na žiadny problém, ktorý by sa odohral v prostriedkoch verejnej dopravy.

- Jednorazová osobná skúsenosť s nenávisným chovaním v MHD

PN14 si spomína na jednu, podľa neho už vtipnú udalosť. Raz cestovali MHD s kamarátkou z Česka spolu s kamarátom z Indie, ktorý mal oblečenú tradičnú dlhšiu košeľu. *„Všetci sme rozprávali anglicky a keď sme značili lístky, vodič začal rozprávať, že v pyžame je zákaz vstupu do autobusu, že čo to je za „debilnú“ módu. Na mňa mal poznámku, že sa tu strašne množíme. Vtipné to bolo preto, že kamarátka mu rozumela a na konci mu to povedala. Že sa chová ako „blb“ a nech si dáva pozor na jazyk.“*

- Opakovaná skúsenosť formou „neprisadnutia“ spolucestujúcich

10 účastníkov si je vedomých, že v autobusoch – typicky v MHD si k nim ľudia neprisadnú a radšej stoja. PN11 sa dokonca prihodila situácia, v ktorej si sama prisadla k pani, a tá si od nej odsadla preč. PN10 hovorí: *„Veľmi často je autobus úplne plný, ja sedím celú cestu sama a ľudia radšej stoja. Pamätám si, zo začiatku som si myslela, že si radšej dám dole hidžáb, pretože ľudia stále pozerali a stávali sa mi tieto rôzne veci. Ale postupne som si zvykla. Som smutná, že to musím takto povedať, ale je to tak.“*

PE3 si však nemyslí, že je to prejav rasizmu, či nenávisti. Skôr strachu a určitého chladného postoja ľudí.

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisným chovaním v obchodoch

11 účastníkov nemá žiadnu osobnú skúsenosť s nenávisným chovaním, ktorá by sa odohrala v obchodoch.

- Jednorazová osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním v obchodoch

Traja participanti sa s nenávisťným chovaním stretli jeden krát. PE5 si spomína: *„Raz si predavačka strašne sťažovala, že mám hovoriť česky, aj keď som sa snažila. Keď som jej podávala peniaze, nechcela ich vôbec prijať z mojej ruky. Stále ťukala, že jej to mám položiť na kasu. Bolo to dosť nepríjemné.“*

PH9 má skúsenosť z obchodného centra, v ktorom sa prechádzala s priateľkou za ruky a skupina mladých chalanov po nich začala pokrikovať urážky a nadávky. Zážitok PN11 je veľmi nepríjemný. *„Raz sa nám s kamarátkou toto stalo v Tesco. Stáli sme a niečo vyberali. Vedľa nás bolo malé, asi trojročné dievčatko. Stále sme sa na seba usmievali a mávali si. V tom prišiel jej otec a udel ju po hlave a po zadku. Vynadal jej s tým, že sa s ním nemá rozprávať, to sme rozumeli. Potom ju zobral preč, bolo to fakt hnusné.“*

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním na uliciach

PH8 nemá žiadnu skúsenosť s nenávisťným chovaním voči svojej orientácii na uliciach. Podľa jeho názoru je to preto, že o jeho orientácii okolie nevie a partnera nemá.

- Jednorazová osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním na uliciach

Štyria participanti si spomenuli na jeden zážitok, s ktorým sa zdôverili. Udalosť PE5 a PN12 je spojená s vulgarizmami a okrikovaním participantiek na ulici. V jednom prípade sa jednalo o podnapitého muža, v druhom o skupinku mladých ľudí. Na PH9 počas prechádzky s priateľkou kričal asi stredoškolský študent a ukazoval na nich *„Aha! Pozrite, to sú lezbičky!“*

- Opakovaná osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním na uliciach

6 participantov - zástupcovia z každej indikovanej skupiny majú opakované skúsenosti s nenávisťnými prejavmi na uliciach. Participantka PH7 sa na ulici často stretáva s vulgarizmami ohľadne jej sexuálnej orientácie, keď je v meste s priateľkou.

PN10 má veľa spomienok, v ktorých na ňu osoby pokrikujú na ulici, naposledy sa jej tento incident stal pred dvoma týždňami. Jeden pán sa jej vysmieval priamo do tváre, iná pani jej jasne naznačovala gestami jej dlhé oblečenie a zahalené vlasy. Najhorší zážitok sa jej stal asi pred pol rokom, kedy na ulici teenageri kričali výrazy ako „boom“, „má bombu“, „prásk“.

PE6 reagovala: „*Na uliciach ľudia často kričia na mňa a na kamarátov: hovor česky, sme v Česku! A podobne.*“ PN11 má pár nepríjemných zážitkov, ktoré sú spojené so začiatkom pobytu. Teraz už von po tme a na večer nechodí, pretože sa necíti bezpečne. Je to hlavne tým, ako na ňu muži, ale aj ženy pozerajú, či si medzi sebou niečo šušajú.

- Dlhé a nepríjemné pohľady okolia

9 participantov zo štrnástich sa vo svojich odpovediach zhodli na tom, že hneď od začiatku pobytu zaznamenávajú dlhé, nepríjemné, zvedavé pohľady. Veľa z nich toto chovanie na začiatku vadilo, ale ako sami priznávajú, postupne si zvykli. Taktiež si participanti nie sú istí, či by tento typ správania a reakcií okolia zaradili do kategórie nenávisťného chovania.

PE2 sa vyjadril nasledovne: „*Ľudia zazerajú, priamo na teba, do očí, častokrát premeriavajú celú postavu. Pozerajú dlho a divne. Ale stále verím, že pozerajú len zo zvedavosti, nie z nenávisti.*“ Participant k tomu dodáva: „*V Česku sa podľa mňa xenofóbia prejavuje hlavne u staršej generácie, u tej, ktorá ešte zažila komunizmus. Tým, že boli zatvorení pred inými krajinami, veľa cudzincov nevideli. Samozrejme, že potom sa boja, keď tak veľa cudzincov začnú stretávať vo svojom meste. A predsudky sa už prenášajú veľmi jednoducho, z generácie na generáciu.*“

- Žiadna osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním počas športových aktivít

13 participantov nezažilo žiadnu situáciu s nenávisťným chovaním počas športových aktivít.

- Jednorazová osobná skúsenosť s nenávisťným chovaním počas športových aktivít

Dvaja participanti si vybavujú zážitky, jeden z futbalového ihriska, druhý z posilňovne. PE1 opisuje svoju osobnú skúsenosť takto: „*Boli sme na ihrisku a bol tam aj kamarát z Česka, ale všetci sme hovorili anglicky. K ihrisku prišli decká, mohli mať tak 12. Ich pokriky boli venované mne. Že som „zasraný, špinavý indián“ a podobne. Kamarát ich okríkol, takže utiekli preč.*“ Podobnú skúsenosť má aj PN14, kedy si v posilňovni vypočul urážky od dvojice mladých chlapcov.

- Práca a návšteva lekára

Taja participant PE4 PE5 PE6 sa okrem predošlých skúseností vyjadrili aj k problematike hľadania práce a návštevy lekára. PE5 má priamy zážitok s návštevou

lekára. „Minule sme boli na vyšetrení u praktického doktora. Sestrička, ktorá s nami komunikovala bola veľmi naštvaná, pretože sme nehovorili česky. Ukončila konzultáciu a vyšetrenie a poslala nás do nemocnice. Pritom máme plné poistenie a všetko zaplatené.“

K problematike hľadania a získania práce sa vyjadrila PE6 „Keď mám hovoriť o diskriminácii, viac ako agresivita či nenávisť sa diskriminácia prejavuje v možnostiach zahraničných študentov pri hľadaní práce. Napríklad je úplne jasné, že študenti s tmavou pleťou alebo moslimskí študenti si v Hradci Králové len veľmi ťažko hľadajú prácu alebo brigádu. Keď už ju dostanú (napríklad v skladoch) tak sú k nim niektorí kolegovia zlí a využívajú ich.“ Podobný názor vyjadril aj PE4, ktorý mal veľký problém nájsť prácu, aj keď sa začal učiť češtinu.

- Opakovaná skúsenosť s cudzineckou políciou

Táto samostatná podkategória vznikla na základe skúseností participantov s cudzineckou políciou, na ktorú pôvodne otázky v šetrení neboli smerované. Participant sa k tejto inštitúcií začali vyjadrovať sami a preto bola postupne otázka do interview zaradená. Počas vyhodnotenia bolo zaznamenaných 9 udalostí. Participant sa zhodujú na tom, že s nimi zamestnanci nejednajú slušne alebo s nimi nejednajú vôbec. Postreh participanta PE1 „Je to katastrofa, peklo. Všetci sú nezdvorilí a tie kontakty sú doslova odporné. Už tam nikdy nechodím sám, vždy mám niekoho kto hovorí česky, pretože zamestnanci tam anglicky vôbec nehovoria.“ Podobne reaguje aj PN10. Inštitúciu by zhrnula do vety „Si v Česku, hovor Česky.“ „Naposledy som si bola predĺžiť víza a išla som sama. To bola veľká chyba. Pani na mňa bola od začiatku naštvaná, kričala na mňa nahlas, až kým neprišla druhá pani. Bolo to také česko - anglické „čosi“. Pýtala sa ma, na čo som v Česku, keď česky nehovorím a vôbec nechápala, že študujeme v anglickom jazyku.“

- V okolí participanta niekto má skúsenosť

Všetci participant poznajú niekoho, kto má skúsenosť s nenávisťnými prejavmi na verejnosti. Pri niektorých situáciách boli osobne aj participant, s ostatnými sa im okolie zdôverilo. Väčšina prejavov, s ktorými sa okolie stretáva je vo forme verbálnej agresie, urážania či nadávania. Jeden incident je možné opísať ako prípad fyzickej agresie. Skúsenosť kamarátov PE1 sa odohrala na futbalovom ihrisku. „Hrali sme futbal s viacerými študentmi z palachových a dva krát s nami hrali dvaja chalani z Česka a kamaráti z Afriky. Tamti dvaja stále niečo komentovali. Samozrejme si zase mysleli, že

im nikto nerozumie. Rasisticky nadávali spoluhráčom z Afriky, že behajú jak opice, že mali na raňajky málo banánov a podobne. My sme si to samozrejme povedali a odišli sme preč.“

PE2 zažil situáciu na autobusovej zastávke, ktorej bol svedkom. Na zastávke sedel s kamarátom z Nigérie, a pred nimi bola mamička s kočíkom. Jeho kamarát sa na dieťa v kočíku smial a robil grimasy, dieťa sa smialo. *„Všimla si to tá mamička, ktorá sa hrala na mobile. V tom momente do kamaráta kopla a odviezla kočík preč.“*

PN10 má veľmi dobrú kamarátku, ktorá je Češka, ale konvertovala na islam. Jej kamarátka pociťuje veľa zloby a zášti od okolia, pretože podľa nich zradila Česko a českú kultúru. PE4 opisuje zážitok kamaráta z Kamerunu. Ten si v autobuse sadol za jednu pani, ktorá sa po tomto postavila, ukázala mu aby jej uvoľnil cestu a presadla si na iné sedadlo vpredu za vodičom. PE5 má veľa kamarátov, ktorí pracujú pre jednu nemenovanú spoločnosť v sklade. Často sa zdôverujú, že im českí kolegovia nadávajú, poprípade dávajú príkazy s rasistickými narážkami. („Hej ty, čierny, zdvihni to. Nechaj to urobiť toho negra...“). Niektorí sa párkrát sťažovali vedeniu, no väčšina z nich sa robí, že tento problém neexistuje.

Zhrnutie ČVO IV.

ČVO IV. sa nevenovala priamo univerzitnému prostrediu, ale skúsenostiam participantov v meste Hradec Králové. Najčastejšie sa s nenávisťnými prejavmi stretávajú v baroch či reštauráciách, na uliciach či v kontakte s cudzineckou políciou. Všetci participanti majú vo svojom okolí kamaráta či spolužiaka, ktorému sa mimo pôdu univerzity stala určitá udalosť s prívlastok nenávisťná. Prevažná väčšina prejavov bola opäť vo forme verbálnej agresie, urážania, nadávania i zosmiešňovania. Participanti sa často stretávajú s výrokmi ako „V Česku hovor českým jazykom.“ Jeden participant má skúsenosť s fyzickým napadnutím po odchode z nočného baru. Väčšina participantov sa vyjadruje veľmi negatívne voči zamestnancom, ktorí pracujú na odbore cudzineckej polície v Hradci Králové.

Niektoré skúsenosti je však veľmi ťažké zaradiť a pridať ich do správnej kategórie. Nie je jasné, či je neprisadnutie ľudí v mestskej hromadnej doprave príčinou strachu, pohrdaním, alebo je to „normálne“. Taktiež by sme mohli diskutovať nad vzniknutou situáciou v obchodnom dome, kedy otec udrel svoju malú dcérku kvôli jej interakcií s participantkami. Nie je možné určiť, či išlo o strach otca o svoju dcéru, alebo

skutočne o prejav nenávisti voči cudzinkám. Podobná je aj situáciu s matkou s dieťaťom v kočíku, kedy došlo k snahe kopnúť participanta. Mohlo ísť o neprimeraný strach matky dieťaťa, s ktorým komunikuje cudzí človek. Nie je však bežné, že by rodičia reagovali až takýmito prehnanými útokmi.

5.4 Zhrnutie výskumného šetrenia

Hlavná výskumná otázka šetrenia znela: „*S akými prejavmi nenávistného chovania sa stretávajú študenti na pôde univerzity Hradec Králové a mimo univerzitu?*“ Hlavná výskumná otázka bola naplnená pomocou zodpovedania štyroch čiastkových výskumných otázok. Informácie, ktoré boli dôležité k získaniu odpovedí podali 15 participantí v priebehu pološtrukturovaných interview.

Participantí boli rozdelení do troch indikovaných skupín na základe etnicity, homosexuality a náboženskej viery a odpovedali na otázky zamerané na skúsenosti s nenávistným chovaním. Jedná sa o prejavy, ktoré zažili na univerzite, ale aj mimo univerzitnú pôdu.

Prvé tri čiastkové otázky boli priamo spojené so skúsenosťami spojenými s Univerzitou Hradec Králové a s internátom, na ktorom sú študenti ubytovaní. Každý participant - študent sa stretol počas svojho štúdia s určitými prejavmi nenávisti.

Participantí sa nestretli s nenávistným chovaním, ktoré by smerovali pedagógovia či iní zamestnanci priamo proti ich osobe. Ani v ich okolí sa nenachádza osoba, ktorá by takéto skúsenosti mala. Dvaja participantí však majú nezávislé skúsenosti s nenávistnými prejavmi od rozdielnych vyučujúcich. Skúsenosti prvého participanta opisujú urážky a výsmech od pedagógov, ktoré sú smerované obecné voči sexuálnym menšinám a ich právam. Naproti tomu druhá participantka opisuje nevhodné prejavy vyučujúceho proti rôznym etnickým skupinám a odlišným národnostiam. Z dôvodu anonymity participantov nie je možné bližšie špecifikovať katedru odkiaľ vyučujúci pochádzajú.

Podobne väčšina participantov nezaznamenala nenávistné prejavy od spolužiakov počas výuky či v priestoroch univerzity. Štyria participantí sa však stretli s verbálnymi prejavmi vo forme urážok. Dvaja participantí zastupujú etnickú skupinu, dvaja náboženskú a urážky a boli smerované priamo voči ich osobe.

Šesť participantov sa stretlo s verbálnymi útokmi, ktoré boli väčšinou vo forme urážok a zosmiešňovania na univerzitnom internáte od spolubývajúcich študentov. Vo dvoch prípadoch sa participant alebo spolubývajúci odsťahoval. Skúsenosti sa tiež

týkajú personálu, ktorí bez dôkazov zahraničných študentov obviňuje z neporiadku či poškodenia vecí.

Štvrtá čiastková otázka sa zamerala na udalosti a skúsenosti, ktoré sa odohrali mimo pôdu univerzity, konkrétne v meste Hradec Králové. Najčastejšie sa participanti stretli s nenávisťnými prejavmi práve v meste Hradec Králové. Jedná sa predovšetkým o udalosti, ktoré sa odohrali v baroch, v kluboch a na uliciach. Množstvo nepríjemných zážitkov majú participanti, ale aj ich okolie so zamestnancami cudzineckej polície v Hradci Králové.

Väčšina prejavov okolia voči participantom bola vo forme verbálnej agresie. Jednalo sa o urážky, zosmiešňovanie, nadávanie. S týmto správaním sa stretli participanti zo všetkým troch indikovaných skupín.

Participanti všetky opísané udalosti zaradili do kategórie nenávisťných postojov na základe svojho vlastného subjektívneho posúdenia. Množstvo skúseností má prvky nenávisťného chovania. Rasistické urážky kvôli etnicite či farbe pleti, výsmech kvôli hidžábu, ktoré nosia študentky vyznávajúce islamské náboženstvo. Niektoré udalosti je však veľmi náročné zaradiť priamo do kategórie nenávisťného chovania. Jedná sa napríklad o opakované skúsenosti participantov v mestskej hromadnej doprave. Neprisadnutie spolucestujúcich nie je možné klasifikovať ako nenávisťný postoj bez možného vylúčenia iných príčin tohto správania. Veľa cestujúcich preferuje v mestskej doprave stáť, niektorí preferujú sedieť sami. Participanti však opísali prípady (jasné odsadnutie si od človeka s inou farbou pleti), u ktorých je možné hovoriť o prejavoch rasistického chovania. Dôležité je zmieniť fyzické napadnutie jedného z participantov kvôli jeho etnicite a fakt, že príslušníci polície, ktorí prišli krátko po incidente nehovorili anglickým jazykom a preto situáciu nedokázali vyriešiť. Sám participant túto udalosť neriešil s políciou ani inou inštitúciou, pretože nechcel mať kvôli tomu nepríjemnosti. Je možné, že sa takýto incident odohral viacerým zahraničným študentom, ktorí sa však obávali o svoje víza či o to, že im nikto nebude veriť (podobne sa vyjadril participant).

Je vhodné poukázať na fakt, že nenávisťné prejavy nie sú smerované k študentom zo zahraničia obecné, ale predovšetkým na tých, u ktorých je odlišná etnicita či náboženská viera výrazná či demonštrovaná (čierna plesť, hidžáb...). To môže úzko súvisieť s homogénnym zložením Českej republiky K 31.12 2019 bolo na území Českej republiky 10 693 939 obyvateľov. Z toho v Česku žije len 564 345 cudzincov, ktorí tu majú trvalý, dlhodobý alebo prechodný pobyt či dlhodobé vízum. Najpočetnejšiu skupinu tvoria obyvatelia Ukrajiny (okolo 131 tisíc), potom Slovenskej republiky (116 tisíc),

Vietnamu (61 tisíc) (Veřejná databáze, 2019, [online]). Česká společnost sa dlhé roky nestretávala s inými etnickými skupinami okrem tých, ktoré pochádzajú z európskeho kontinentu, čo je napríklad v porovnaní so Západnou Európou značný rozdiel. Aj to môže byť jedna z príčin (dokonca riziko), prečo obyvatelia pociťujú zvýšenú mieru xenofóbie a nedôvery k iným etnickým či náboženským skupinám. Ľudia nie sú zvyknutí vidieť a stretávať sa s osobami výrazne sa „vizuálne“ odlišujúcimi. Nevysvetľuje to však nenávisťné správanie voči menšine s inou sexuálnou orientáciou.

Takisto je dôležité upozorniť na to, že niektoré zmienené zážitky sa viažu k pobytu na internáte. Preto by bolo vhodné zamerať preventívne opatrenia práve týmto smerom. Dôležitou súčasťou by malo byť aspoň základné jazykové vybavenie pracovníkov internátu. Ďalším možným riešením je edukácia pracovníkov (zapojenie externých odborníkov z iných inštitúcií), aby sa na nich mohli obracať aj zahraniční študenti s rôznymi problémami.

Pravdou však zostáva skutočnosť, že všetci participanti majú určité skúsenosti mimo pôdu univerzity. Množstvo s nich je spojených s odborom cudzineckej polície v meste Hradec Králové. Týmto smerom treba zdôrazniť zlú jazykovú vybavenosť jednotlivých zamestnancov, čo je veľká indispozícia pri práci so zahraničnými osobami. Taktiež nie je podľa autorky tejto práce správne, že požadujú od zahraničných študentov, ktorí prišli do Česka na pomerne krátku dobu (max. 6 mesiacov) dôkladnú znalosť českého jazyka pri vybavovaní dokumentov.

Významnou súčasťou prevencie proti nenávisťnému chovaniu je dobrá informovanosť o tejto problematike a o jej existencii. To sa týka predovšetkým inštitúcií, ktoré sú v pravidelnom kontakte so študentami. Pokiaľ sa jedná o zahraničných študentov, dôležitú úlohu hrá organizácia ESN (Erasmus student network) a zahraničné oddelenie univerzity. Je dôležité, aby študenti poznali svoje práva a dôverovali týmto inštitúciám pre prípad, že sa vyskytne problém. ESN aj zahraničné oddelenie študentov informuje hneď po príchode, o možnosti pomoci pri rôznych problémoch.

Jednou z možných návrhov intervencie môže byť aktívne zapojenie študentov z indikovaných skupín na stredných, ale aj základných školách vo forme prednášok na vybrané tematické okruhy.

Je nutné zmieniť aj negatívne zážitky osôb s odlišnou sexuálnou orientáciou. Tie sa s verbálnymi urážkami či výsmechom stretávali predovšetkým mimo univerzitnú pôdu. V tomto prípade je prvoradá primárna prevencia a edukácia o danej problematike

už na základných školách, pretože participantí mali skúsenosti s osobami predovšetkým v stredoškolskom veku.

6. Záver

Diplomová práca sa venovala problematike nenávistného chovania a jeho prejavov. Cieľom diplomovej práce bolo opísať túto problematiku a zistiť, aké skúsenosti majú vybraní študenti Univerzity Hradec Králové. Pohľadom autorky tejto diplomovej práce bol cieľ práce výskumného šetrenia splnený. Štyri hlavné kapitoly práce sa zameriavali na teoretický popis problematiky pomocou analýzy odbornej literatúry a iných dostupných zdrojov. Prvá kapitola bola zameraná na vymedzenie základnej terminológie spojenej s nenávistným chovaním. Kapitola najskôr opísala pohľad sociálnej patológie a sociálnych deviácií. Ďalej sa v kapitole nachádza definícia postojov, predsudkov a stereotypov podieľajúcich sa na vzniku nenávistného chovania. Takisto kapitola obsahuje vymedzenie pojmov ako je agresivita a agresia, frustrácia či hnev, ktoré sú tiež vnímané ako jedny z možných faktorov vzniku nenávistného chovania.

Druhá hlavná kapitola charakterizovala vybrané druhy nenávistného chovania, s ktorými súvisia výsledky výskumného šetrenia tejto práce. Konkrétne popisovala xenofóbiu, extrémizmus, rasizmus, náboženskú intoleranciu, homofóbiu a diskrimináciu. Tretia kapitola popisovala a definovala vysokoškolského študenta a faktory vplývajúce na jeho rizikové chovanie. Posledná štvrtá teoreticky zameraná kapitola sa venovala vybraným inštitúciám v Hradci Králové, ktoré sa určitým spôsobom môžu podieľať na prevencii nenávistného chovania.

Piata kapitola bola venovaná výskumnému šetreniu zameranému na skúsenosti vysokoškolských študentov s nenávistným chovaním. Výsledky šetrenia poukazujú na skutočnosť, že všetci participanti majú určité skúsenosti s nenávistným chovaním. Participanti reprezentovali indikovanú skupinu s odlišnou etnicitou, náboženskou vierou a sexuálnou orientáciou. Je však dôležité upozorniť na to, že výsledky nie je možné generalizovať na celú populáciu študentov, pretože sa šetrenia zúčastnilo len 15 participantov.

Výsledky výskumného šetrenia môžu byť využité k lepšiemu pochopeniu problematiky nenávistného chovania, s ktorým sa stretávajú obzvlášť zahraniční študenti v meste Hradec Králové. Práca by mohla prispieť k otvoreniu diskusie o danej problematike predovšetkým v inštitúciách, ktoré sú v diplomovej práci spomenuté. Diplomová práca má podľa subjektívneho pohľadu autorky potenciál k ďalšiemu využitiu. Výskumné šetrenie na väčšej vzorke participantov (napríklad kvantitatívnou metódou formou dotazníkov) by prinieslo relevantnejšie výsledky, ktoré by doplnili toto

výskumné šetrenie. Otvorenie diskusie o danej problematike môže dopomôcť k zisteniu nových informácií a zamedzeniu negatívnych prejavov voči študentom univerzity.

7. Zdroje

Literárne zdroje

1. ALLPORT, Gordon Willard, 2004. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISSLER. Praha: Prostor. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3.
2. BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed., c2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.
3. BĚLOHLÁVEK, František. *Jak řídit a vést lidi*. Praha: Computer Press, 2000. Business books (Computer Press). ISBN 80-7226-308-0.
4. BOUDON, Raymond, 2004. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0735-3.
5. BUDIL, Ivo T., Vladimír BLAŽEK a Vladimír SLÁDEK, ed., 2005. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň, 12.5.2005*. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové. ISBN 80-903412-4-1.
6. ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ, 2016. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7.
7. DACÍK, Tomáš, 2001. *Člověk a rasa*. Brno: CERM. ISBN 80-7204-216-5.
8. DEMJANČUK, Nikolaj a Lucia DROTÁROVÁ, 2005. *Vzdělání a extremismus*. Praha: EPOCH. ISBN 80-86328-83-x.
9. DURKHEIM, Émile, 2002. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: Oikymenh. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-7298-056-4.
10. FARKOVÁ, Marie, 2009. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2480-5.
11. FREDRICKSON, George M., 2003. *Rasismus: stručná historie*. Přeložil Veronika MATYSOVÁ. Praha: BB art. ISBN 80-7341-124-5.
12. GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

13. GEIST, Bohumil, 1993. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85605-28-7.
14. GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
15. HARGAŠOVÁ, Marta, 1997. *Tolerancia a jej hranice*. 2.vyd. Banská Bystrica: Metodické centrum. ISBN 80-8041-159-X.
16. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 8071-78-303-x.
17. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2009. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-569-1.
18. HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
19. HOLUB, Josef, 1992. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Odborné slovníky (Státní pedagogické nakladatelství).
20. HŘEBÍČKOVÁ, Martina, Petr MACEK a Ivo ČERMÁK, ed., 2003. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 80-86620-06-9.
21. CHMELÍK, Jan, 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde. ISBN 80-7201-265-7.
22. JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
23. KAMÍN, Tomáš a Tatiana MACHALOVÁ, 2003. *Kritika rasy a rasismu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3275-8.
24. KOSEK, Jan, 2004. *Člověk je (ne)tvor společenský: kapitoly ze sociální psychologie*. Praha: Argo. Aliter (Argo: Dokořán): Dokořán). ISBN 80-7203-591-6.
25. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ, 2010. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-080-1.
26. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
27. LAŠEK, J. Předsudek jako rizikový faktor. In TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana a Martin SMUTEK (eds.), 2006. *Riziková mládež v současné společnosti*, Hradec Králové: Gaudeamus, Texty k sociální práci, 2006. ISBN 80-7041-044-2

28. MAREŠ, Miroslav, 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 80-86598-45-4.
29. MIKULČÍKOVÁ, A. in VASILEKOVÁ, Adriana, 2010. *Pravicový extrémizmus v Spolkovej republike Nemecko: príčiny, podoby, prejavy*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. ISBN 978-80-8083-941-3.
30. MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al., 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-392-1.
31. MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al., 2015. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-393-8.
32. NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
33. NAKONEČNÝ, Milan, 2012. *Emoce*. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-614-2
34. NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd., v Akademii vyd. 1. (1. vyd. v nakl. Vodnář pod náz. Lexikon psychologie). Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
35. NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.
36. NEŠPOR, Zdeněk R. a Dušan LUŽNÝ, 2007. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-251-5.
37. NOVÁK, Tomáš, 2002. *O předsudcích*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-121-6.
38. ONDREJKOVIČ, Peter, 2009. *Sociálna patológia*. 3. vyd. Bratislava: VEDA. ISBN 978-80-224-1074-8.
39. PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.
40. PONĚŠICKÝ, Jan, 2005. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton. ISBN 80-7254-593-0.
41. REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

42. SEILER, Vladimír a Božena Seilerová, 2004, *Tolerancia a intolerancia v biosociálnej determinácii*. Bratislava: Tlačiareň Kežmarok, s.r.o. ISBN 80-969117-5-9.
43. SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
44. ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-285-8.
45. ŠVANCARA, Josef. *Emoce, motivace, volní procesy: studijní příručka k předmětu Obecná psychologie II (prožívání, jednání)*. Brno: Psychologický ústav filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2003. ISBN 80-86633-11-x.
46. VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČTA, 2012. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-4292.
47. VEGRICHTOVÁ, Barbora, 2013. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-427-5.

Internetové zdroje

49. BĚLÍKOVÁ, Barbora, Homofobie. *Nicm* [online]. 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/homofobie>
50. BRUNT, Brian Van, Amy MURPHY a Ann ZEDGINIDZE, An Exploration of the Risk, Protective, and Mobilization Factors Related to Violent Extremism in College Populations. *Sci-hub* [online]., 2017 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://sci-hub.tw/10.1089/vio.2017.0039>
51. *Cizincihradec: Integrační centrum pro cizince Hradec Králové* [online], 2020. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <https://cizincihradec.cz/o-nas/>
52. ČERNÁ, Lucie, Podmínky studia na vysokých školách v České republice. *Vysokeskoly* [online]. 2010 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/clanek/podminky-studia-na-vysokych-skolach-v-ceske-republice>
53. Data o studentech, poprvé zapsaných a absolventech vysokých škol, *Msmť* [online]. 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <http://www.msmť.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/data-o-studentech-poprve-zapsanych-a-absolventech-vysokych>

54. Diskriminace, *Ochrance* [online]. 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/index.php?id=26>
55. EBDON, Les, Promoting good campus relations: dealing with hate crimes and intolerance. *Universities UK* [online]. 2005 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/2005/promoting-good-campus-relations.pdf>
56. ELLIS, Sonja J., Diversity and Inclusivity at University: A Survey of the Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Trans (LGBT) Students in the UK: Springer. *Sci-hub* [online]. 2009 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://sci-hub.tw/https://www.jstor.org/stable/40269155?seq=1>
57. *ESN Hradec Králové* [online], 2020. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <https://www.buddyhk.cz/cs>
58. Extremismus, *Mvcr* [online]. 2010 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>
59. Forezná agresológia, *Psychologia, Psychologia.studentske* [online]. 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: http://psychologia.studentske.eu/2008/09/forezn-agresologia_30.html
60. HACKETT, Conrad a David MCCLENDON, Christians remain world's largest religious group, but they are declining in Europe. *Pew Research Center* [online]. 2017 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/05/christians-remain-worlds-largest-religious-group-but-they-are-declining-in-europe/>
61. HARPER, Shaun R., Ryan J. DAVIS a kol., Race and Racism in the Experiences of Black Male Resident Assistants at Predominantly White Universities. *Web-app* [online]. 2011 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: [https://web-app.usc.edu/web/rossier/publications/231/Harper%20et%20al.%20\(2011\)%20on%20RAs.pdf](https://web-app.usc.edu/web/rossier/publications/231/Harper%20et%20al.%20(2011)%20on%20RAs.pdf)
62. HEIN, Anton, Religious Freedom, Tolerance, And Intolerance. *Apologeticsindex* [online]. 2012 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <http://www.apologeticsindex.org/2821-religious-freedom-tolerance-and-intolerance>
63. HEREK, Gregory, Beyond "Homophobia": Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Link.springer* [online]. 2004 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1525/srsp.2004.1.2.6>

64. Homofobie v Evropě: Európsky parlament, *Europarl.europa* [online]. 2006 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z:
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//CS>
65. International Office. *Uhk* [online]. 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z:
<https://www.uhk.cz/en/philosophical-faculty/exchanges>
66. KALIBOVÁ, Klára, Václav WALACH, Vendula DIVIŠOVÁ a Petr KUPKA, 2017. *ŽIVOTNÍ CYKLUS TRESTNÉHO ČINU Z NENÁVISTI* [online]. In IUSTITIA, o. p. s [cit. 2020-02-16]. ISBN 978-80-88172-29-1. Dostupné z:
<https://www.in-ius.cz/dwn/prirucka-sz/lchc-narodni-zprava-cesky-web.pdf>
67. KUTKA, Petr, Burka, hidžáb, nikáb - poznáte rozdíl? *SVĚTOBĚŽNÍK.INFO* [online]. 2018 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z:
<https://svetobeznik.info/burka-hidzab-nikab-poznate-rozdil/>
68. *Kvalitativní výzkum v pedagogice* [online], 2005. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z:
<http://web.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/kvalvyzkpedhendl.pdf>
69. LAITINEN, Arto a Arvi SÄRKELÄ, Analysing Conceptions of Social Pathology: Eight Questions: studies insocial & political thought. *Journals.sussex* [online]. 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z:
<https://journals.sussex.ac.uk/article/view/85/76>
70. LAITINEN, Arto a Arvi SÄRKELÄ, Four conceptions of social pathology: European Journal of Social Theory. *Sci-hub* [online]. 2019 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://sci-hub.tw/https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1368431018769593>
71. LEHMAN, Megan, THORNWALL, Megan. College students' attitudes towards homosexuality. *Journal of Student Research* [online]. 2010, 118-138. [cit. 2019-07-15]
Dostupné z: <https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/53368/CollegeStudentsAttitudes.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
72. MAPAYI, B. M., O. O. OGinni, A. AKINSULORE a O. O. ALOBA, Homophobia and perceptions about homosexuality among students of a tertiary institution in Nigeria: Gender and Behavior. *Researchgate* [online]. 2016 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z:
https://www.researchgate.net/publication/316860879_Homophobia_and_percept

ions_about_homosexuality_among_students_of_a_tertiary_institution_in_Nigeria

73. Metodické dokumenty (doporučení a pokyny), *Msmť* [online]. 2010 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: http://www.msmť.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporučení-a-pokyny?highlightWords=priloha_9
74. NOCIAR, Tomáš, Politológov sprievodca „terminologickým chaosom“: Terminológia, charakteristika a konceptualizácia krajnepravicovej ideologickej rodiny. *Ceeol* [online]. 2016 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=343701>
75. NOVACO, R. W, Anger: Stress: Concepts, Cognition, Emotion, and Behavior., *Sci-hub* [online]. 2016 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://sci-hub.tw/https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128009512000352>
76. Obyvatelstvo podle náboženské víry v krajích, *Vdb.czso* [online]. 2011 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-vyhledavani&vyhltext=n%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD+&bkvt=bsOhYm_FvmVuc3R2w60g&katalog=all&pvo=SLD9100PU-KR#w=
77. PECHOVÁ, Olga, Diskriminace na základě sexuální orientace. *E-psychologie* [online]. 2009 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://e-psycholog.eu/pdf/pechova.pdf>
78. *Policie* [online], 2020. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/>
79. Programové prohlášení Výboru pro sexuální menšiny, *Vlada* [online]. 2009 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/dokumenty/programove-prohlaseni-vyboru-66800>
80. Psychoaktivní látky a závislostní chování u vysokoškoláků, *Drogy-info* [online]. 2009 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/zaostreno-na-drogy/2009-zaostreno-na-drogy/04-09-psychoaktivni-latky-a-zavislostni-chovani-u-vysokoskolaku>
81. RAMIRÉZ, J.M. a J.M. ANDREU. *Aggression, and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity) Some comments from a research project* [online]. 2006, [cit. 2019-11-29]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0149763405000709?via%3Dihub>

82. Rizikové chování ve školním prostředí, *Pppuk* [online]. 2015 [cit. 2020-03-17].
Dostupné z: https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/priloha_14_nasil_i.pdf
83. ŘEHÁK, Ján, Sociologická encyklopedie. *Encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule
84. SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN, Homofobie v žákovských kolektivech. *Link.springer* [online]. 2009 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: http://asociaciavp.wbl.sk/prirucka_homofobie.pdf
85. SUE, Derald Wing, Microaggressions in Everyday Life: Race, Gender, and Sexual Orientation. *Books.google* [online]. 2010 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=sk&lr=&id=jyzcuvGTaIMC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Microaggressions+in+everyday+life:+race,+gender,+and+sexual+orientation&ots=pzOof2YuVV&sig=n321dKbfxCOO-UXMhKVwnEoNKc4&redir_esc=y#v=onepage&q=Microaggressions%20in%20everyday%20life%3A%20race%2C%20gender%2C%20and%20sexual%20orientation&f=false
86. ŠÁDKOVÁ, Zuzana. *Heterosexismus a předsudky vůči sexuální orientaci: zkušenosti studujících na FHS UK*. Bakalářská práce, 2015. Univerzita Karlova v Praze Fakulta Humanitních studií. 74 s. Dostupné z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/71931>
87. ŠUSTOVÁ, Jana, Vyšla analýza Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu. *Rozhlas* [online]. 2014 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskytydenik/_zprava/vysla-analyza-nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu--1335193
88. Trestné činy z nenávisti, *Policie* [online]. 2019 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestne-ciny-z-nenavisti.aspx>
89. *Univerzita Hradec Králové* [online], 2020. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/>
90. VERWEIJ, Karin J.H., Sri N. SHEKAR, Brendan ZIETSCH a kol., Genetic and Environmental Influences on Individual Differences in Attitudes Toward Homosexuality: An Australian Twin Study. *Link.springer* [online]. 2008 [cit.

2020-03-17]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10519-008-9200-9>

91. Veřejná databáze: Cizinci podle státního občanství k 31. 12. - územní srovnání1. *Vdb.czso* [online]. 2019 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=CIZ01&f=TABULKA&z=T&katalog=31032&evo=v57516!_VUZEMI97-100-nezj_1&c=v23~2__RP2018MP12DP31#w=
92. Výroční zprávy o extremismu a koncepcie boje proti extremismu: Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018, *Mvcr* [online]. 2019 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>
93. WHITE, Adam, Rory MAGRATH a Bryan THOMAS, The experiences of lesbian, gay and bisexual students and staff at a Further Education college in South East England. *Sci-hub* [online]. 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://sci-hub.tw/https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/berj.3443>
94. Zákon č. 111/1998 Sb.: Zákon o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), *Zakonyprolidi* [online]. 1998 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111>

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Štruktúra výskumného šetrenia	46
Tabuľka č. 2: Informácie o participantoch výskumného šetrenia.....	49
Tabuľka č. 3: Čiastková výskumná otázka I.....	51
Tabuľka č. 4: Čiastková výskumná otázka II.	53
Tabuľka č. 5: Čiastková výskumná otázka III.	55
Tabuľka č. 6: Čiastková výskumná otázka IV.....	58

Prílohy

Príloha č.1: Rozhovor s participantom PE1

Rozhovor je prepísaný do slovenského jazyka, pôvodne sa odohral v anglickom jazyku.

Ako dlho už študuješ v Českej republike, konkrétne teda v Hradci Králové?

Som tu momentálne druhým rokom, inak pochádzam z Mexika.

A čo tu presne študuješ?

Som v programe PhD, a študujem politológiu, zameriavam sa na latinskú Ameriku,

Keď počuješ pojem „nenávistné chovanie“ čo ti prichádza ako prvé na myslí?

Keď niekto kritizuje, atakuje alebo sa vyjadruje proti niekomu inému na základe podmienok, ktoré si ten dotýčny nevybral. Ako je práve farba pleti. Rozumiem tomu tak, že niekoho nenávidím či urážam nie na základe jeho chovania, ale práve na základe toho, za čo sami nemôžu.

Stretol si sa niekedy s nijakými nenávistnými postojmi alebo s nenávistným chovaním na pôde UHK – konkrétne od vyučujúcich?

Nie, s vyučujúcimi som nikdy nemal problém.

A čo iní zamestnanci?

Ani na to si extra nespomínam.

A máš vo svojom okolí niekoho, kto by sa ti s týmito skúsenosťami zdôveril?

Musím sa zamyslieť, ale na pôde UHK ma nič nenapadá. Veľa kamarátov má skúsenosti z barov a tak, ale UHK je v tomto smere v pohode.

Stretol si sa s takýmto chovaním na pôde UHK od študentov či spolužiakov?

Tiež musím, povedať, že chvalabohu nestretol.

A čo tvoje okolie?

Hm, tým, že sú v mojom okolí všetci spolužiaci väčšinou z erazmu, nemám pocit, že by mi niekto niečo také hovoril o ich spolužiakoch. Oni moc s českými študentmi do styku neprichádzajú.

Si počas svojho štúdia ubytovaný na Internáte Palachovy koleje?

Áno bývam tam od začiatku môjho štúdia.

Máš nijaké skúsenosti s nenávisným chovaním, ktoré by sa na tomto internáte odohrali?

Tam som sa s tým stretol. Nie priamo od študentov, ale napríklad od ľudí čo tam priamo nebývajú. Od tých čo sú z blízkeho okolia a majú nesprávne názory o cudzincoch. Napríklad raz sme sedeli s kamarátom z Keni na zastávke autobusu, ktorá je priamo pri internáte. Bola tam maminka asi s dvojročným dieťaťom. Keď sme mu zakývali a pozdravili ho, začalo sa na nás usmievať a smiať. Ona ho hneď zdrapla a zobrala preč. Bolo to veľmi nepríjemné, pretože potom na nás z diaľky zazerala, ako keby sme jej chceli ublížiť.

A čo tvoji kamaráti? Zažili niečo priamo na internáte?

Myslím že nie, nikto mi nič nepovedal, ale zase nemôžem povedať, že by sa im nikdy nič nestalo. Len o tom možno neviem.

Stretol si sa niekedy s týmito prejavmi niekde mimo univerzitu v meste Hradec Králové? Napríklad v baroch, na uliciach a podobne?

Tak tu už bohužiaľ moja odpoveď bude kladná. V baroch sa s tým stretávam pomerne často, ako ja tak aj moji kamaráti. Napríklad barmani nás neobsluhujú a nevenujú sa nám tam ako hosťom z Česka. V baroch a reštauráciách som sa zo začiatku cítil, že sa so mnou rozprávajú ako s dieťaťom. A asi to bude len pre to, že som cudzinec.

Prečo máš taký pocit?

Často sa chovajú ako keby sme ich otravovali a zavádzali sme im. Chováme sa ako normálni zákazníci, ale oni sa k nám ako k normálnym nechovajú.

Potom ma napadá ešte jeden zážitok, ale nie z baru, nevadí?

Samozrejme že nie, ja budem rada za všetky skúsenosti, s ktorými sa podelíš.

Boli sme na ihrisku a bol tam aj kamarát z Česka, ale všetci sme hovorili anglicky. K ihrisku prišli decká, mohli mať tak 12. Ich pokriky boli venované mne. Že som „zasraný, špinavý indián“ a podobne. Kamarát ich okríkol, takže utiekli preč. Bolo to na ihrisku pri obchodáku Futurum, ale to je asi nepodstatné.

Tak to znie naozaj hrozne a je mi ľúto, že máš takúto skúsenosť. Nevieš, či sa niekedy stalo niečo takéto aj niekomu inému, koho poznáš?

Ďakujem, ale ja si vždy poviem, že mi je skôr ľúto ich, pretože majú veľmi pokrivený názor na ľudí. Inak z okolia, áno, keď sme hrali futbal s viacerými študentmi z palachových a dva krát s nami hrali dvaja chalani z Česka a kamaráti z Afriky. Tamtí dvaja stále niečo komentovali. Samozrejme si zase mysleli, že im nikto nerozumie. Rasisticky nadávali spoluhráčom z Afriky, že behajú jak opice, že mali na raňajky málo banánov a podobne. My sme si to samozrejme povedali a odišli sme preč. Tí Česi mohli mať do 30 rokov. Vtedy som bol fakt hrozne našťvaný.

To si viem živo predstaviť.

Ešte ma napadá cudzinecká polícia. Tak tam je to katastrofa, peklo. Všetci sú nezdvorilí a tie kontakty sú doslova odporné. Už tam nikdy nechodím sám, vždy mám niekoho kto hovorí česky, pretože zamestnanci tam anglicky vôbec nehovoria. Musím sa priznať, že si veľa krát s kamarátmi robíme srandu, o tom ako prebieha pohovor na miesto na cudzineckú. Musíš byť rasista, nehovoriť česky a nemať rád ľudí. Snád sa nikoho nedotknem, ale bohužiaľ tak to veľa z nás cíti.

A čo bežne na ulici?

Občas ma kamaráti upozornia, že na nás ľudia divno „čumia“. Ale ja si to neuvedomujem a nevnímam to ako nenávistné chovanie. Je to normálne, že sú zvedaví. A aby som nehovoril len zlé veci, veľa krát sa mi stalo, že mi na ulici pomohli práve pre to, že som cudzinec. Napríklad ukázali cestu a podobne. Ale rozumiem tomu, že väčšina ľudí sa proste cudzincov bojí. Z médií dostávajú veľa obrázkov imigrantov, chudobných ľudí, ktorí sa snažia dostať sem. Z toho potom vznikajú rôzne nepríjemné pocity a predsudky. Ja si pamätám aj na pár vtipných. Napríklad mi jedna slečna po tom, keď som povedal, že som z Mexika neverila. Pretože nemám fúzy a sombrero.

Tak to je jeden z klasickým stereotypov, ktoré o Mexičanoch pretrvávajú. Napadá ťa ešte čokoľvek s čím by si sa chcel podeliť? Napríklad sa niečo odohralo v obchodoch, v MHD a podobne?

Popravde už asi nie, určite by sa niečo našlo keby som sa pohrabal v pamäti, som tu už dva roky, ale teraz ma už nič iné nenapadá.

Veľmi pekne ti ďakujem za rozhovor a za všetky nepríjemné zážitky, s ktorými si sa zdôveril.

Aj ja ďakujem, maj sa pekne.